

รายงานการวิจัย

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา

ตำบลหินฮาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

Social Capital Management to the ASEAN case study, Hin Hao in

Lom Kao District, Phetchabun province

สุวรรณค์ ยมสีดา

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2558

รหัสโครงการสัญญา

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา

ตำบลหินสาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

Social Capital Management to the ASEAN case study, Hin Hao in

Lom Kao District, Phetchabun province

สุวรรณค์ ยมสีดา

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ทุนอุดหนุนโดย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ประจำปีงบประมาณ 2558

(ก)

ชื่องานวิจัย การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา
ตำบลหินสาว อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อผู้วิจัย สวรรค์ ยมสีดา

ผู้ร่วมวิจัย/ที่ปรึกษา -

สาขาวิชา การพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ปี 2559

บทคัดย่อ

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ตำบลหินสาว อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของพื้นที่ตำบลหินสาว อำเภอห้วยทับทันในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ 3) เพื่อพัฒนาทุนทางสังคมในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอห้วยทับทัน

วิธีดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document Study and Literature Review) ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ บทความและรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และ 2) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 15 คน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 5 คน 2) สมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 5 คน และ 3) บุคคลภายนอกเครือข่าย องค์กรชุมชน จำนวน 5 คน

ผลของการวิจัยนี้พบว่า 1) ลักษณะของทุนทางสังคมของตำบลหินสาว พบว่า ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วมมีสถานะหรือความเป็นอยู่อย่างไรในชุมชนนั้น เราไม่สามารถที่จะวัดเป็นปริมาณออกมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากว่า โดยธรรมชาติของทุนทางสังคมส่วนใหญ่มีสภาพเป็นนามธรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าเราจะไม่สามารถวัดปริมาณของทุนทางสังคมออกมาให้เห็นได้ ผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่สนับสนุนการมีอยู่ของทุนทางสังคมจากข้อมูลที่ได้จากการ

สัมภาษณ์ โดยลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนหินฮาว แบ่งได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติของความรู้ มิติ
ของความดี และมิติของความรัก 2) สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการจัดการทุนเพื่อเข้าสู่
ประชาคมอาเซียนนั้น พบว่า คนในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน รู้แต่เพียงว่า
จะมีการรวมกลุ่มกันของประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น
การรวมกลุ่มต่างๆ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการ
กองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการร่วมระดมความเห็นตลอดจนการรักษาขนบธรรมเนียม
นิยมประเพณีของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ปราชญ์ความรู้ของบรรพบุรุษ ข้อเสนอแนะกับความ
พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน คือ หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ เกี่ยวกับประชาคม
อาเซียน ว่าประเทศเราหรือชุมชนจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อะไรบ้าง และ 3) ทุนทางสังคม
บางอย่างที่ยังไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้หรือส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
ทุนทางสังคม จากการสัมภาษณ์แหล่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอห่มเกล้าได้ เช่น การทอผ้าพื้นบ้าน บ้านที่ตั้งอยู่บนก้อนหิน บ้านของ
หิน

คำสำคัญ : ทุนทางสังคม

(จ)

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยคำแนะนำต่างๆ จากคณะกรรมการในสาขาวิชาการ
พัฒนาสังคมและคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ และความ
ร่วมมือช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากเจ้าหน้าที่บุคลากรหลายฝ่าย ที่สละเวลาให้คำแนะนำคำปรึกษา ร่วม
ถึงข้อเสนอแนะต่างๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ปปปปปปปปปปป ต่อการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้
ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนทุกท่านในงานวิจัยนี้เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ความกรุณาให้
คำปรึกษาแนะนำ ให้แก่ผู้วิจัย จึงขอขอบพระคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพชรบูรณ์ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้มา ณ ที่นี้ด้วย

สุวรรณค์ ยมลีดา

27 มีนาคม 2559

The Title Social Capital Management to the ASEAN case study, Hin Hao in Lom Kao
District, Phetchabun province

The Author Sawan Yomseeda

Faculty Humanities and Social Science

University Phetchabun Rajabhat University

Year 2016

Abstract

Managing social capital to enter the ASEAN Community School District Hin Hao Kao district. Phetchabun was 3 main objectives which were : 1) to study the social capital of the district Howland Stone. Lom Kao district in preparation for the ASEAN community 2) to analyze the development of social capital to enter the ASEAN community and 3) to promote the development of social capital in the tourist district of Lom Kao. Method is two steps: 1) education, research and review of documents (Document Study and Literature Review) including books, research reports, thesis, term papers, articles and technical reports relevant, 2) Field (Field. Study) by interview And discussion groups

This research Method were two steps: 1) education, research and review of documents (Document Study and Literature Review) including books, research reports, thesis, term papers, articles and technical reports relevant, 2) Field (Field. Study) by interview And discussion groups The samples were divided into three groups of 15: 1) the corporate network executives at the junction of the two 5) Network member organizations of five and three) outside the enterprise network community of five people.

The results of this study shown that: 1) the nature of the social capital of the district stone Howe found that social capital is a common property status or well-being in the community. We were not able to measure the volume out. This is because the The nature of social capital, it is the most abstract. However, even if we can not measure the amount of social capital out of it. Researchers have tried to demonstrate a phenomenon that supports the existence of social capital based on the information from the interview. The nature of community social capital Howe rock

into three dimensions, including the dimension of knowledge. The dimension of goodness And two dimensions of love) for analysis to find ways to manage funds for the ASEAN community, it was found that people in the community still lacks knowledge about ASEAN. But just know that there is a group of neighbors. Management of the social capital of a community that already has such various bundles. The joint activities in the community. The village committee for the village's savings fund. Taking part in a joint brainstorming, as well as keeping food traditions of the village and the wise conservation of ancestral knowledge. Feedback on availability ASEAN community is required to state agencies to encourage literacy. About ASEAN That we or the community will benefit or lose what benefits and 3) social capital, some of which have yet to develop a learning or promoting eco-tourism as a source of social capital. The interviews are a major contributor to the social capital that can be developed as a tourist attraction of the new district, such as Kao weaving folk. The house is located on a rock and stone house stag wisdom.

Keywords : social capital

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย.....	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	4
2.1 แนวคิดทฤษฎีทางสังคม.....	4
2.2 แนวคิดเรื่องการจัดการ.....	18
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
2.4 แนวคิดนำทางในการศึกษา.....	27
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	28
3.1 วิธีการศึกษา.....	28
3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	28
3.3 แนวทางสัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	29
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	30
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	31
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	32
4.1 บริบทชุมชน.....	32
4.1.1 ตำบลหินฮาว.....	32
4.1.2 สภาพเศรษฐกิจ.....	33
4.1.3 สภาพสังคม.....	34
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	36

(ฉ)

สารบัญ (ต่อ)

4.2.1	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....	36
4.2.2	ตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	39
4.3	สถานการณ์ของทุนทางสังคม.....	46
4.4	ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของ ชุมชนหินฮาว.....	48
4.5	ข้อค้นพบจากงานวิจัย.....	48
บทที่ 5	สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	49
5.1	สรุปและอภิปรายผล.....	51
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	52
5.2.1	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ.....	52
5.2.2	ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย.....	52
	บรรณานุกรม.....	53
	ภาคผนวก.....	57
	ภาคผนวก ก (แนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก).....	58
	ประวัติผู้วิจัย.....	61

(ณ)

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1	แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ.....37

(ณ)

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
2.1	แสดงแนวความคิดนำทางในการศึกษา.....27
4.1	แสดงร้อยละของอาชีพ.....33
4.2	แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนหินสาว.....39

(ณ)

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายสวรรค์ ยมเสิดา

Mr.Sawan yomseeda

2. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน

3. ตำแหน่ง อาจารย์

4. ตำแหน่งทางวิชาการ

5. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ 76000

โทรศัพท์ 056717167 ต่อ 1306

E-mail S-12994@hotmail.com

6. ประวัติการศึกษา พธบ. (เศรษฐศาสตร์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

ศศบ. (พัฒนาสังคม)

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

7. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

พัฒนาสังคม นโยบายสาธารณะ

8. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในปัจจุบันคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social Capital) กำลังได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สำหรับกรณีของประเทศไทย แม้ว่าการพัฒนาจะประสบผลสำเร็จในหลายๆ ด้าน แต่ขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาสังคม เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การพัฒนามีลักษณะที่ไม่เข้มแข็ง -ไม่สมดุล และไม่เป็นธรรมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลทำให้การพัฒนาขาดความยั่งยืนและกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ปรับตัวไม่ทัน (เช่น กลุ่มยากจน , กลุ่มผู้ด้อยโอกาส) จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจขึ้น ซึ่งมีนักคิดและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้ประเมินว่า การที่ประเทศไทยต้องประสบปัญหาเกิดจากสาเหตุหลายประการ ที่สำคัญคือการพัฒนาในระยะที่ผ่านมา ขาดการนำจุดเด่น หรือสิ่งดีงามที่มีในสังคมไทย เช่น มิติทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมประเภทหนึ่งมาใช้ประโยชน์ ขณะเดียวกันก็เห็นว่า การที่สังคมไทยยังคงดำรงอยู่ได้ไม่ล่มสลายจากวิกฤตที่เกิดขึ้น การที่ยังมีทุนทางสังคมหลงเหลืออยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทร สายใยผูกพันภายในครอบครัว ชุมชน การรวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือผู้ เดือดร้อน ฯลฯ

คำว่าทุนได้ถูกใช้ในความหมายที่หลากหลาย โดยอาจจะดูมองไปในเชิงมูลค่าที่เกี่ยวกับวัตถุ เงินทอง หรือในเชิงคุณค่าที่เกี่ยวกับข้อกับจิตใจและความดีงาม แต่อาจเป็นเพราะคนส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับคำว่าทุนในเชิงเศรษฐศาสตร์ ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนที่ผ่านมา จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับกับวัตถุสิ่งของ ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนวัตถุดิบ แรงงานหรือปัจจัยต่างๆ ที่นำมาใช้ในการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ ได้มีการนำคำว่า “ทุนทางสังคม” มาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือนให้สังคมได้หันกลับมาพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่เป็นเรื่องของการมีคุณค่าที่ช่วยจรรโลงให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุขทุนทางสังคมเป็นทุนประเภทหนึ่ง ที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมหรือชุมชนอันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบันขึ้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทรต่อกันและความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึง และใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา และที่สำคัญคือ เป็นทุนที่มีคุณลักษณะพิเศษที่ยังใช้จะมีเพิ่มมากขึ้น (วรวิภา โรมรัตนพันธ์ 2548)

ในปัจจุบัน ได้มีการกล่าวถึงและศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทุนทางสังคมในประเทศไทยอย่างแพร่หลายและเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากได้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจของ

ประเทศในปี พ.ศ. 2540 เมื่อสภาพเศรษฐกิจย่ำแย่ บริษัทหลายแห่งต้องปิดตัวลง ส่งผลให้จำนวนคนว่างงานมีมากขึ้น สภาพจิตใจคนกลุ่มนี้ย่ำแย่ลงและบอบช้ำ จนคนจำนวนหนึ่งหันหลังให้กับเมืองใหญ่ พวกเขาเดินทางกลับสู่ชนบทถิ่นฐานบ้านเกิดของตน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทของทุนทางสังคมที่มีอยู่สูงในชุมชนชนบท ที่พร้อมจะรองรับและช่วยเหลือเยียวยาให้คนเหล่านี้มีพลังที่จะลุกขึ้นสู้อีกครั้ง ต่อมาได้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund) หรือเป็นที่รู้จักในชื่อย่อว่า SIF ขึ้นในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2540 โดยมีจุดประสงค์เพื่อกระตุ้นขับเคลื่อนสังคมไทยในระดับล่าง โดยเฉพาะชุมชนหมู่บ้านในชนบท ให้หันกลับไปมองคุณค่าที่เคยมีอยู่ในปัจจุบัน กระแสของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกำลังได้รับความนิยมสูงขึ้น จะเห็นได้จากที่ชุมชนหลายแห่งพยายามที่จะผลักดันชุมชนของตนให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลายชุมชนประสบความสำเร็จในความพยายามดังกล่าว ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ก่อเกิดผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชนอย่างมหาศาล ในขณะเดียวกันบางชุมชนกลับพบกับอุปสรรคและความล้มเหลว ท่ามกลางความผันผวนนี้ มีชุมชน ๆ หนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอหล่มเก่า โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทหล่ม ที่มีความงดงามโดดเด่น และมีอัตลักษณ์สูง ยังปรากฏกลิ่นอายของวัฒนธรรมไทหล่มให้เห็น และสามารถจับต้องได้ โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่อำเภอหล่มเก่า (วิศัลย์ โฆษิตานนท์, 2557) อีกทั้งในปีพ.ศ. 2558 จะมีการร่วมตัวของประชาคมอาเซียนจาก 10 ประเทศ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การกระจายสินค้า แรงงาน การบริการ และการลงทุน โดยเฉพาะบริเวณเส้นทางหลวงหมายเลข 12 ซึ่งอยู่ในเส้นทางเศรษฐกิจสายอาเซียน (GMS Economic Corridors) ในเส้นทางเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East West Economic Corridors: R2 พม่า - ไทย - ลาว - เวียดนาม) โดยมีเส้นทางผ่านประเทศไทยที่ จังหวัดตาก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดพิษณุโลก อำเภอหล่มสัก อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมุกดาหาร ซึ่งอำเภอหล่มสัก มีพื้นที่ต่อเนื่องติดกับอำเภอหล่มเก่า มีชุมชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ร่วมกัน รวมไปถึงประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องและมีความสำคัญสืบต่อกันมา

ทุนทางสังคม ที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เข้มแข็ง เนื่องจากมีความพร้อมในด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ยาวนาน และมีความสำคัญต่อการพัฒนาจังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนมีอัตลักษณ์ที่คึกคักมีน้ำใจ การดำรงชีวิตแบบพอเพียง สภาพแวดล้อมยังคงความเป็นธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีตที่เห็นได้จากร่องรอยของที่อยู่อาศัย การดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคำบอกเล่าเรื่องราวจากปราชญ์ชุมชน ดังนั้นจากที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาวิจัยเรื่องทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของตำบลหินฮาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการทุนทางสังคม และเศรษฐกิจชุมชน รวมทั้งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบูรณ์ให้มีความเหมาะสมและยั่งยืนในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของพื้นที่ตำบลหินสว อำเภอหล่มเก่าในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
2. เพื่อพัฒนาทุนทางสังคมในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอหล่มเก่า

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่
พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ ตำบลหินสว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

เนื้อหาของการศึกษาครอบคลุมบริบทด้านต่างๆ ของชุมชนในพื้นที่ ตำบลหินสว อำเภอหล่มเก่า ได้แก่ ความเป็นมาของชุมชน สภาพทางกายภาพของชุมชน สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสมาชิกชุมชน การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และการประสานเชื่อมโยงกับองค์กรภายนอกชุมชน โดยเน้นประเด็นของทุนทางสังคม ที่หมายความรวมถึง ความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ และบรรทัดฐานในการปฏิบัติต่อกัน โดยพิจารณาจากทรัพยากรบุคคล กลุ่มองค์กรในชุมชน และเครือข่ายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษา กลุ่มผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการวัฒนธรรม ทั้งแกนนำ ประธานชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มกิจกรรมในตำบลหินสว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงลักษณะทุนทางสังคมที่ปรากฏในพื้นที่ตำบลหินสว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) ทำให้ทราบแนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 3) ทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา หมอพื้นบ้าน ตำบลหินสาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาได้ศึกษาและทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

- 2.1 แนวคิดทุนทางสังคม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.4 แนวคิดนำทางในการศึกษา

2.1 แนวคิดทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม (Social Capital) แม้จะเป็นแนวคิดที่เพิ่งจะมีมาไม่นานในวงการพัฒนาในประเทศไทย แต่จริงๆ แล้วมีปรากฏเกิดขึ้นให้เห็นมานานในวิถีชีวิตของคนไทยในรูปของความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้ออาทรต่อกัน ความมีน้ำใจต่อกัน ความสามัคคีกัน ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ การตอบแทนบุญคุณ หรืออื่นๆ อีกหลายอย่างที่เราไม่ได้ใส่ใจนัก เนื่องจากความเคยชินหรือคิดว่าเป็นเรื่องปกติ แต่หากจะค้นคว้าหาประวัติความเป็นมาของแนวคิดทุนทางสังคมแล้ว อาจมองย้อนไปก่อนที่แนวคิดนี้จะเข้ามาในประเทศไทย รวมทั้งการนิยามความหมายในแต่ละยุคสมัยหรือบทบาทของผู้คิดและนิยามดังจะได้นำเสนอต่อไป

2.1.1 ทุนทางสังคมในประเทศไทย

สำหรับทางด้านนักคิด นักวิชาการ ตลอดจนนักพัฒนาของประเทศไทยแม้ส่วนใหญ่จะยอมรับว่าได้รู้จักแนวคิด “ทุนทางสังคม” (Social Capital) จากนักวิชาการต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่ยืนยันตรงกันว่า “ทุนทางสังคม” มิใช่เรื่องใหม่ที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็น “คุณค่าเดิม” ที่สังคมไทยมีอยู่ (สำนักงานกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม 2542: 4 สุจินดา สุขกำเนิด และสมพจน์สมบูรณ์ 2542: 6 อมรา พงศาพิศุทธ์ และเบญญา ยอดคำเนิน แอดดิก 2543: 1 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา 2543: 171) สังคมไทยมีคุณค่าที่เป็นทุนทางสังคมของตัวเองมานานแล้วและมีอยู่อย่างหลากหลายมากมาย เพียงแต่การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเรามุ่งพัฒนาให้ทันความทันสมัยจนหลงลืมคุณค่าเดิมที่เรามีอยู่ ไม่ได้พัฒนาจากฐานรากเดิมของชุมชน และภูมิปัญญาที่สั่งสมถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นทำให้การพัฒนาประเทศในบางพื้นที่แห้งเหี่ยว ไม่สมบูรณ์อย่างแท้จริงเนื่องจากขัดแย้ง

กับวิถีวัฒนธรรมชาวบ้าน นอกจากนั้นยังพบว่ามีการเรียกชื่อทุนทางสังคม แตกต่างกันไปใน นักวิชาการแต่ละท่าน เช่นทุนชาวบ้าน ทุนบ้านนอก ทุนภายในชุมชน ทุนท้องถิ่น เป็นต้น

การศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทุนทางสังคมนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสนอว่า ถ้าจะให้ได้ ประโยชน์อย่างแท้จริง ต้องเริ่มจากสมมติฐานที่ว่า “สังคมไทยมีทุนทางสังคมอยู่มาก เพียงแต่ไม่มี โอกาสได้พัฒนาปรับเปลี่ยนให้ก้าวหน้า ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น” ดังนั้น การศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมนั้นต้องเริ่มจากการมองหาทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้ว และหาทางพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น โดย กล่าวถึงทุนทางสังคมของสังคมไทยที่มีความสำคัญมากและไม่ควรมองข้าม คือ ความสัมพันธ์ใน ครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งมีบทบาทอย่างชัดเจนในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา (มดิชน 31 ก.ค. 2541: 6) การกล่าวถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของสังคมไทย สอดคล้องกับสมมติฐานของ อมราพงศาพิศณุ และเบญจา ยอดดำเนิน แอตติก (2543: 2) ที่ศึกษา ทุนทางสังคมในประเทศไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อปี 2540 ที่ว่า ครอบครัวเป็นหัวใจของทุนทาง สังคมในประเทศไทย และได้รับอิทธิพลจากการศึกษา ศาสนา และจากการแบ่งปันข้อมูลและ ทรัพยากรกับชุมชนและเพื่อน

ดังนั้น ในการทบทวนแนวคิดทุนทางสังคมไทย ผู้ศึกษาได้เริ่มต้นด้วยการมองหาทุนทาง สังคมที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย ทั้งที่นักวิชาการไทยอธิบายออกมาอย่างชัดเจน หรือแฝงฝังอยู่ใน แนวคิดอื่นที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงกัน โดยเน้นนักศึกษาผ่านความสัมพันธ์หลักในสังคมไทยรูปแบบ ต่างๆ เช่นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น โดยทั้งนี้ นักวิชาการไทยส่วนใหญ่ไม่ได้แยกวิเคราะห์ ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนมนุษย์ ออกจากกันอย่างชัดเจนเฉกเช่นนักวิชาการต่างประเทศ

2.1.1.1 แนวคิดระบบอุปถัมภ์

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2540: ๓) อธิบายว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นเครื่องมืออธิบาย ความสัมพันธ์ในสังคมไทยได้สืบมาจนถึงปัจจุบัน อาจได้มากหรือน้อยในแต่ละยุคสมัย แต่ก็อธิบาย ได้ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เป็นวัฒนธรรมไทย ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของระบอบ อำนาจของเจ้า ในทางตรงข้าม ระบอบเจ้านาเอาวัฒนธรรมอย่างนี้ไปพัฒนาเป็นเครื่องมือในการ ปกครองต่างหาก เพราะฉะนั้น แม้ไม่มีระบอบอำนาจของเจ้าแล้ว ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ก็ยังมิอยู่ ในสังคมสืบมา

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เห็นว่า ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกใน สังคมเข้าถึงทรัพยากร เกียรติยศ อำนาจ โภคทรัพย์ และโอกาสดีๆ เป็นต้น ไม่เท่าเทียมกัน คนที่ เข้าถึงได้ยากกว่าหรือน้อยกว่า จึงสร้างความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ขึ้นกับคนที่เข้าถึงได้ง่ายกว่าหรือ มากกว่าเพื่อมีโอกาสเข้าถึงสิ่งต่างๆ ได้เพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้ซึ่งเข้าถึงได้มากกว่าก็ต้องการบางอย่างจากผู้

ที่เข้าถึงได้น้อยกว่าความสัมพันธ์นี้จึงเป็นการแลกเปลี่ยนกัน โดยที่ฝ่ายอุปถัมภ์ยอมได้เปรียบผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2540: ๗)

ความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ คือ ความสัมพันธ์แนวตั้ง ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือระหว่างสมาชิกในชุมชนกับชุมชนใกล้เคียง หรือองค์กรระดับสูงกว่าชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นความสัมพันธ์แนวราบของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ ตลอดจนกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มอื่นๆ ได้ด้วย (อมรา พงศาพิศณุ 2546: 6)

อมรา พงศาพิศณุ ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า แนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ไม่สามารถให้คำอธิบายเรื่องทุนทางสังคมได้ทั้งหมด เนื่องจากคำอธิบายแนวคิดระบบอุปถัมภ์มีปัญหาดังที่ได้มีผู้วิจารณ์ไว้แล้วว่าเป็นการให้ภาพของความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าภาพของความสัมพันธ์เชิงขัดแย้ง ผู้ที่เชื่อในพลังการอธิบายของระบบอุปถัมภ์มีความโน้มเอียงที่จะมองข้ามความขัดแย้ง กรณีที่กลุ่มอุปถัมภ์หลายกลุ่มช่วงชิงอำนาจกัน เช่น กลุ่มเจ้าพ่อก็อาจถือเป็นตัวอย่างของทุนทางสังคมที่แข่งขันกัน และมีโอกาสขาดทุนได้ด้วยเช่นเดียวกัน (อมรา พงศาพิศณุ 2546: 7) อัมมาร สยามวาลา ก็เช่นเดียวกัน แม้จะยอมรับว่าสังคมไทย มีกลไกอีกประเภทหนึ่งที่มีองค์ประกอบที่กล่าวได้ว่าเป็นทุนทางสังคมชนิดหนึ่งเหมือนกันในการช่วยลดผลกระทบจากปัญหาความแตกต่างกันในฐานะความเป็นอยู่ หรือชนชั้นภายในชุมชน นั่นคือ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทุนทางสังคม ประเภทนี้เกิดจากความไว้วางใจที่มีระหว่างผู้อุปถัมภ์ (ลูกพี่) กับผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์ (ลูกน้อง) เพียงแต่ข้อแตกต่างระหว่างทุนทางสังคมที่แฝงฝังอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง กับทุนทางสังคมที่แฝงอยู่ในระบบอุปถัมภ์นั้น สืบเนื่องมาจากความไม่สมดุลกันในความไว้วางใจ และสืบเนื่องจากความเหลื่อมล้ำในอำนาจอีกด้วย ในชุมชนที่เข้มแข็งเป็นความไว้วางใจที่ตัดเทียมกัน ส่วนระบบอุปถัมภ์ลูกพี่ต้องเป็นผู้ให้ความไว้วางใจแก่ลูกน้อง แต่ข้อที่แตกต่างที่สำคัญที่สุดก็คือ ระบบอุปถัมภ์นั้นตั้งอยู่บนความเหลื่อมล้ำของทั้งสองฝ่าย ขณะที่ชุมชนที่เข้มแข็งนั้นตั้งอยู่บนความสมดุลระหว่างทุกฝ่าย และจะยั่งยืนอยู่ได้ ตรีปาโดที่สังคมนั้นมีความเสมอภาคพอสมควร (อัมมาร สยามวาลา 2544: 5)

อย่างไรก็ตาม ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยสามารถให้คำอธิบายเรื่องทุนทางสังคม ผ่านความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระดับครอบครัว หรือความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่องกตัญญูกตเวทีหรือบุญคุณ การให้กำเนิดลูกทำให้พ่อแม่เป็นผู้มีบุญคุณต่อลูกอย่างสิ้นเหลือ ผู้เป็นลูกจะต้องตอบแทนหนี้บุญคุณ ขณะที่พี่น้องอื่นๆ จะมีบุญคุณได้ก็ด้วยการกระทำ นอกจากนี้ บุญคุณเป็นปัจจัยหลักที่กำหนดคสิทธิและพันธกรณีในระหว่างญาติ คนๆหนึ่งจึงสามารถกำหนดเองว่าขอบเขตของญาติที่จะสัมพันธ์กันใกล้ชิดนั้นจะครอบคลุมใครบ้าง และความสัมพันธ์กับญาติจะมีระดับและลักษณะอย่างไร การตอกย้ำในเรื่องของบุญคุณเช่นนี้ยังทำให้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติมีความคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน

และความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นสถาบันที่ปรากฏอย่างแพร่หลายในสังคมไทย (อลิน รพีพัฒน์ 2540: 77)

จะเห็นได้ว่า การมองเรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวมีค่านิยม บรรทัดฐาน เรื่องความ กตัญญูและการตอบแทนบุญคุณเป็นคำอธิบาย เป็นการตอบแทนในรูปของการแลกเปลี่ยน ซึ่งไม่ อาจตีค่าเป็นเงินตราเพราะบุญคุณเป็นสิ่งที่ตอบแทนกันไม่หมด

2) ความสัมพันธ์ระดับชุมชนและสังคมระบบอุปถัมภ์ ในระดับชุมชน และสังคมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์กับสมัยปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างกัน ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ นั้นระบบอุปถัมภ์กับโครงสร้างชนชั้นเป็นสิ่งเดียวกัน หรือคนละสิ่งที่สอดคล้องกัน หรือมีความ ขัดแย้งกัน ทั้งนี้เพราะภาพของชนชั้นกับภาพของระบบอุปถัมภ์ซ้อนกันอยู่จนดูเป็นสิ่งเดียวกัน (อลิน รพีพัฒน์ 2540) ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของเจ้านายและบ่าวไพร่จึงเป็นความสัมพันธ์ของ การพึ่งพาอาศัยกันแม้จะได้เปรียบเสียเปรียบกันอยู่บ้าง เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบันแล้ว สังคม สมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นสังคมที่ปราศจากความโหดร้าย ไม่มีกลุ่มคนที่กระทำความรุนแรงต่ออีก กลุ่มหนึ่ง ผิดกับสภาพของสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ได้เปลี่ยนรูปแบบไป มีการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม วัฒนธรรมชนบทถูกทำลาย สังคมรัฐชาติระบบ ราชการ และระบอบการพัฒนาได้พาสังคมไทยไปสู่สภาพที่เกือบล่มสลาย (ปริตตา เฉลิมเผ่า 2540: 19)

2.1.1.2 แนวคิดเครือข่าย การตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ทำนองเดียวกัน อานันท์ กาญจนพันธ์ ชี้ให้เห็นว่า ทูตทางสังคมนี้มีความจำเป็นและมี บทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมถึงการให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์ ผู้ด้อยโอกาสทั้งหลายการช่วยเหลือเสริมสร้างทางเลือกอันหลากหลายให้แก่สังคม โดยการสนับสนุนให้ กลุ่มชนต่าง ๆ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น อีกทั้งยังจะนำไปสู่การช่วยพิทักษ์สิทธิ และการนำเสนอทิศทางการใหม่ ๆ ในการพัฒนาสังคมในอนาคต (อานันท์ กาญจนพันธ์ 2544: 129)

อานันท์ กาญจนพันธ์ ได้กล่าวถึงทูตทางสังคมไทยว่าอยู่ภายใต้หลักการสำคัญ 2 ประการ คือหลักการตอบแทนกัน (reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (communality)

1) หลักการตอบแทนกัน ถือเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการ ตอบแทนกัน เป็นกลไกการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การแลกเปลี่ยน แรงงานแบบลงแขก การผลัดช่วงกันสร้างบ้านให้สมาชิกในชุมชน รวมถึงการระดมแรงงานเพื่อ กิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เป็นหลักการที่เน้นความเท่าเทียม เป็นบรรทัดฐานที่ถูกผลิตซ้ำเรื่อยมา จนกลายเป็นสถาบันสำคัญในชุมชน ถือเป็นหลักการหลักประกันความมั่นคงอีกทางหนึ่งของชีวิต

2) หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ถือเป็นทูตทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่ง

หมายถึงการใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ นอกจากจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้ว ยังแฝงนัยของการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันถือเป็นของสมาชิกในชุมชน เช่น ป่าสาธารณะของชุมชน หรือการจัดการเหมืองฝาย (อานันท์ กาญจนพันธ์ 2544: 132-134)

การเลือกตั้งและระบบหัวคะแนน คือ ตัวอย่างของการใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในสังคมไทย การที่ผู้มีอิทธิพลในบางพื้นที่สามารถให้ทุนทางสังคมที่ตนไว้จากการให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาสอย่างต่อเนื่อง ทำให้ผู้มีอิทธิพลสามารถดึงทุนทางสังคมนั้นมาใช้เมื่อมีการเลือกตั้ง ทุนที่ตนไว้ปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและสามารถเรียกคะแนนเสียงได้ดีกว่าคำสัญญาว่าจะให้“ทุน” ในอนาคต กรณีนี้เป็นการใช้หลักเกณฑ์ต่างตอบแทนกันที่ชัดเจนตามที่อานันท์ กาญจนพันธ์อธิบายไว้ นอกจากนี้กรณีของการลงทุนทางสังคมในการสร้างสาธารณสถาน ก็จะเป็นการลงทุนเพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และเป็นการสร้างเครือข่ายในชุมชน ผู้ที่สร้างทุนทางสังคมไว้ในอดีตสามารถชักชวนคืนได้เมื่อมีโอกาส สมาชิกของเครือข่ายจะร่วมกันตอบแทนบุญคุณด้วยความเต็มใจ (อมรา พงศาพิชญ์ 2546: 8)

ด้านงานพัฒนา เอนก นาคะบุตร ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนอันประกอบด้วยกลไกทางสังคม ในรูปของการรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสาน เครือข่ายโรงเรียนชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพลังที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชนต่าง ๆ มีความสามารถในการเพิ่มทุนทางสังคมให้กับชุมชนตนเองมากขึ้น มีความเท่าทันต่อปัญหา และมีความสามารถในการจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น และท้ายที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้จริงในระยะยาว (เอนก นาคะบุตร 2545: 3) อย่างไรก็ตาม โครงข่ายสังคมไม่จำเป็นจะต้องอยู่ในรูปของเครือข่ายทางสังคมเสมอไปก็ได้ (กาญจนา แก้วเทพ 2538: 67, 155)

เราจะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องเครือข่ายนี้เป็นแนวคิดที่ขยายต่อจากแนวคิดระบบอุปถัมภ์ และพอจะมีพลังอธิบายกลไกความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมได้ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการที่สนใจแนวคิด ทุนทางสังคม ตั้งข้อสังเกตว่า การวิเคราะห์เรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยแนวคิดระบบอุปถัมภ์หรือด้วยแนวคิดเครือข่ายชุมชนก็ดี ในระยะก่อนวิกฤติเศรษฐกิจถือเป็นงานที่มีพลังการอธิบายเชิงวิชาการได้บ้าง แต่การนำไปใช้เชิงนโยบายมีอยู่น้อย นอกจากนักพัฒนา หรือนักวิชาการที่ทำงานร่วมกับนักพัฒนาและผลักดันโครงการย่อย ๆ ของตัวไป แต่เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ เมื่อ ปี 2541 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าคำอธิบายทางเศรษฐศาสตร์พลาดเป้า นักเศรษฐศาสตร์จึงขยายขอบข่ายของเนื้อหาวิชามาผนวกเนื้อหาซึ่งเดิมอยู่นอกสาขาเศรษฐศาสตร์ ได้แก่แนวความคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามาใช้เชิงนโยบาย จนผลักดันให้เกิดกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ด้วยเงินกู้จากธนาคารโลก วัตถุประสงค์หลักของกองทุนคือ การเพิ่มทุนทาง

สังคมโดยการส่งเสริมให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง ที่สามารถพึ่งตนเองได้ มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเอง ผู้ที่มีสิทธิขอรับความช่วยเหลือจากกองทุน คือองค์กรชุมชนที่สามารถแสดงให้เห็นศักยภาพว่าจะดำเนินโครงการเพื่อสร้างทุนทางสังคมให้เกิดการพัฒนาได้ (กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม 2543: 4-7) การเกิดขึ้นของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคมมีส่วนช่วยขยายงานด้านการสร้างเครือข่ายขององค์กรสังคมไปได้ทั่วประเทศ

อมรา พงศาพิชญ์ นักวิชาการที่สนใจแนวคิดทุนทางสังคมไทย ได้ตั้งคำถามที่น่าสนใจว่า แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมทางด้านเศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องเดียวกับเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งดูได้จากแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์และเครือข่ายขององค์กรชุมชนได้จริงหรือไม่ พลังการอธิบายมีเท่าเทียมกันหรือใกล้เคียงกัน หรือมีข้อจำกัดในการอธิบายต่างกันอย่างไร สิ่งที่เห็นได้ชัดคือทั้งแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์และทุนทางสังคมถูกวิจารณ์โดยนักคิดแนวมาร์กซิสต์ทั้งคู่ มาร์กซิสต์วิจารณ์ว่าการวิเคราะห์สังคมไทยด้วยระบบอุปถัมภ์ไม่ได้มองความสัมพันธ์เชิงชนชั้นที่มีการเอาเปรียบกัน แต่กลับมองความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ของการพึ่งพาเหมือนกับว่าไม่มีการเอาเปรียบ เมื่อมองข้ามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการการผลิตที่ไม่เท่าเทียมกัน การวิเคราะห์สภาพสังคมไทยจึงไม่สมบูรณ์

ทำนองเดียวกัน มาร์กซิสต์วิจารณ์แนวคิดทุนทางสังคมว่าเป็นแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักสำนักนีโอคลาสสิก มองความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นทุนที่จะนำไปสู่กระบวนการผลิตจริยธรรม

2.1.1.3 แนวคิดทุนวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ เสนอแนะว่า หากจะวิเคราะห์แนวคิดทุนทางสังคมให้เข้าใจลึกซึ้ง จำเป็นต้องวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมด้วย ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม (อมรา พงศาพิชญ์ เอกสารอัดสำเนาไม่ได้ตีพิมพ์) สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดกว้าง ยอมรับวัฒนธรรมและสิ่งใหม่ ๆ จากภายนอก และสามารถนำสิ่งใหม่มาผสมผสานกับสิ่งเก่าที่มีอยู่แล้ว ปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตไทยได้ตลอดเวลาทำให้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 11)

สอดคล้องกับคำอธิบายของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ได้เสนอแนวคิดที่ว่า วัฒนธรรม คือ ทุน” (Culture as Capital) ซึ่งมีนัยสำคัญว่า เมื่อถือว่าวัฒนธรรมเป็นทุนชนิดหนึ่งแล้ว ก็มี cultural stock ได้และการเปลี่ยนแปลงใน cultural stock น่าจะถือได้ว่าการลงทุนหรือทำให้ทุนเดิม (มรดกทางวัฒนธรรม) รักษาคุณค่าไว้ ความมั่งคั่งและความมั่นคงทางจิตวิญญาณเน้นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ซึ่งก็คือจุดหมายของความเป็นมนุษย์ นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังมองว่า วัฒนธรรมเป็นทุนทางสังคมซึ่งมีมานานก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม และไม่สูญสลายหายไป ไม่

สามารถทำลายได้ แม้จะตกอยู่ภายใต้การครอบงำของอำนาจอื่น ๆ การที่วัฒนธรรมเดิมเสื่อม แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมถูกกระทำและหากไม่มีการสานต่อ หรือขาดการเอาใจใส่สนับสนุน ทูทางสังคมนี้จะลดลงและหมดไปได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องปรับบทบาทให้วัฒนธรรมเป็นฝ่ายกระทำ ตื่นตัวและมีบทบาทนำในสังคม และเมื่อวัฒนธรรมกลับมาเป็นทูทางสังคมใหม่ ย่อมส่งผลให้เกิดการผลิตได้ โดยเฉพาะผลผลิตด้านการพัฒนาคน (ช้อยันต์ สมุทวณิช 2541: 3)

การมองวัฒนธรรมเป็นทุน หรือเป็นทูทางสังคมของไทย ถูกตั้งข้อสังเกตโดย บัณฑิต อ่อนคำ(อ้างใน พระระวี สีเหลืองสวัสดิ์ 2545: 91) ว่าหากวัฒนธรรมเป็นทุนเราไม่สามารถระบุได้ว่า องค์ประกอบใดเป็นทูทางสังคม และวัฒนธรรมใดไม่ใช่ทูทางสังคม เนื่องจากหากทูทางสังคม คือ วัฒนธรรมที่เป็นทุน เราไม่สามารถวัดปริมาณทูทางสังคมเพราะวัฒนธรรมคือ วิถีชีวิต จึงต้องมีการศึกษาอย่างครอบคลุมทั้งบริบททางสังคมและเงื่อนไขวิถีชีวิตนั้นๆ

2.1.1.4 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ถือเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่นักวิชาการไทยนำมาใช้วิเคราะห์เรื่องทูทางสังคมและทุน วัฒนธรรมผู้ที่ได้รับการยกย่องว่ามีผลงานการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนของไทยอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบมากที่สุดท่านหนึ่งในปัจจุบัน คือ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ซึ่งให้ความสำคัญกับชุมชน หมู่บ้าน ว่าเป็นองค์กรที่มีพลัง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2537, 2540) หมู่บ้านไทยยังมีพลังยึดเหนี่ยวกันไว้ แม้จะถูกแรงกระแทกจากสังคมภายนอก ทั้งนี้เป็นผลมาจาก 1) ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจ ระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติพึ่งพากันขึ้น 2) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และ 3) “ลักษณะพิเศษ” ของรัฐศักดินาไทย ที่ไม่สนใจเข้าไปจัดการกับกระบวนการผลิตในระดับหมู่บ้าน สนใจเพียงให้หมู่บ้านส่งส่วยให้ตามที่ต้องการเท่านั้น ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สิน (communal property) ดำรงอยู่ ระบบร่วมในทรัพย์สินถือเป็นหัวใจความเป็นชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2529)

วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยที่ขบวนการแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนปัจจุบันเห็นว่าสำคัญได้แก่วัฒนธรรมการพึ่งตนเอง ทั้งด้านความคิด (มีภูมิปัญญาของตัวเอง) เศรษฐกิจ (มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ) และวัฒนธรรม (มีประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เป็นของตัวเอง) วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนเหนือบุคคล และที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้สึกความคิดที่ต่อต้าน หรือปฏิเสธอำนาจรัฐ หรือที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เรียกว่า “อุดมการณ์อนาธิปัตย์นิยม” (ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร 2543: 141-142)

วัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่ผูกพันแนบแน่นกับวิถีชีวิต สะท้อนให้เห็นวิถีคิด การมองโลก ความเชื่อ และจิตสำนึก เช่น ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม และประเพณีต่างๆ ดังนั้น วัฒนธรรมชุมชนเป็นกลไกที่สร้างความสัมพันธ์ และคงความสัมพันธ์ของสมาชิกชุมชนไว้ด้วยกัน

ความสัมพันธ์นี้ย่อมถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรม การเอื้ออาทรดูแลซึ่งกันและกัน เป็นวัฒนธรรมชุมชนที่มีมานานแล้ว และแนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดของธนาคารโลก เรื่อง โครงข่ายสังคม (Social safety net) ของคนจน ซึ่งหมายถึง กลไกทางสังคมในภาวะวิกฤตซึ่งรองรับผู้ที่ จะตร่วงไว้ไม่ให้หลุดไปจากสังคมเมื่อทุนทางสังคมไม่มี อย่างไรก็ตาม ที่จริงแล้วทั้งทุนทาง สังคม และโครงข่ายสังคมอาจเป็นสิ่งเดียวกันเพียงแต่สิ่งนี้ถูกมองเป็นทุนเมื่อสามารถเอาไปใช้ต่อ ได้ในภาวะปกติ แต่มองเป็นเครือข่ายรองรับ หรือช้อนผู้ที่เดือดร้อนไว้ไม่ให้หลุดไปจากสังคม ในช่วงภาวะวิกฤต ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใด

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540: 172-182) และ นิพนธ์ เทียนวิหาร (อ้างใน สุจินดา สุขกำเนิด และสมพจน์ กลมกลืนกัน 2542: 13) เสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาทุนทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรม ชุมชนจำเป็นจะต้องศึกษาเครือข่ายเก่าในอดีตด้วย เพราะเรื่องเครือข่ายเป็นสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรม ชุมชนของชาวบ้านอยู่แล้ว และพลังของวัฒนธรรมชุมชนจะใช้ประโยชน์ได้ต่อเมื่อมีการปลูกให้ สมาชิกของชุมชนมีจิตสำนึก รับรู้ ในวัฒนธรรมของตนเสียก่อน

ขณะเดียวกัน แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ถูกนักวิชาการทั้งหลาย วิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักด้วยเช่นกัน แนวทางในการวิจารณ์นั้นมองออกมาจากหลายด้าน ทั้งด้าน พื้นฐานทางปรัชญา ทฤษฎี วิธีคิดด้านการศึกษา และด้านข้อค้นพบเชิงประจักษ์ (อานันท์ กาญจน พันธุ์ 2539: 38)

พื้นฐานทางปรัชญา ทฤษฎี และวิธีคิด: สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล (2525: 138-139) วิจารณ์ว่า ฉัตรทิพย์ พยายามหลีกเลี่ยงการมองประวัติศาสตร์แบบเป็นเส้นตรง ที่สังคมมีความเคลื่อนไหวอยู่ ตลอดเวลา และสามารถพัฒนาเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งเกิดจากพลังที่ทำลายระบบ บนพื้นฐานของความขัดแย้งอย่างรุนแรงในสังคมเอง หากหันไปสนใจความคิดมาร์กซิสต์ ในส่วน ที่ว่าด้วย“วิธีการผลิตแบบเอเชีย” ที่เน้นความคงทนของสังคมหมู่บ้าน นอกจากนั้นมีพื้นฐาน ความคิดในเชิงคุณค่าภูมิปัญญา และอุดมการณ์เช่นเดิม มากกว่าจะให้ความสำคัญกับความเป็น ชุมชนในแง่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ศักดิ์ศรี และสิทธิ ในการจัดการสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ (อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2539: 37)

ด้านวิธีการศึกษา: การที่ ฉัตรทิพย์ เน้นการสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์หมู่บ้านจากชาวบ้าน ทั้งนี้เพราะเข้าใจว่าประวัติศาสตร์นั้น บันทึกอยู่ในความทรงจำร่วมกันของชาวบ้าน ซึ่งสามารถเอา มาร้อยกรองอย่างต่อเนื่องให้เป็นประวัติศาสตร์ของชาวบ้านได้ นักประวัติศาสตร์อย่าง นิธิ เอียวศรี วงศ์ ได้ตั้งข้อสงสัยว่า จะถือคำบอกเล่าของชาวบ้านทั้งหมด เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์ ได้จริงหรือ ในเมื่อบางครั้งก็เป็นแค่มุมมองชาวบ้าน บางครั้งก็เป็นเพียงข้อมูลดิบ บางครั้งก็อาจ ขัดแย้งกันเอง และขัดแย้งกับนักวิชาการด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2530: 197) และบางครั้งถึงกับ

มองข้ามระบบความสัมพันธ์หลายอย่างในหมู่บ้านไปด้วย เพราะชาวบ้านอาจเลือกจดจำ เฉพาะเรื่องราวบางอย่างเท่านั้น และเลือกที่จะไม่เล่าปัญหาความขัดแย้ง

2.1.1.5 แนวคิดภูมิปัญญาชาวบ้าน

นักวิชาการไทย เช่น อมรา พงศาพิชญ์ เอกวิทย์ ฦ ถलग และหน่วยงานด้านการกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศ เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบายว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นทุนทางสังคมของไทย และไม่ได้แยกวิเคราะห์ออกจากทุนวัฒนธรรม และทุนมนุษย์

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความจัดเจน ที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพ ในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา และเกิดจากการแลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นจากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน แล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น (เอกวิทย์ ฦ ถलग 2541: 9; อมรา พงศาพิชญ์ 2546: 13) อย่างไรก็ตามยังขาดการรวบรวมต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ขาดการจัดการความรู้ที่ชัดเจนและไม่สามารถดึงอัตลักษณ์ของแต่ละเรื่องออกมาให้เห็นถึงความโดดเด่นได้ เช่น การนำภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ถ่ายทอดออกมาเป็นภูมิปัญญาเปิดเผย (Explicit Knowledge) หรือการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ของแต่ละภูมิภาคและกลุ่มชาติพันธุ์ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2547: 11)

จะเห็นได้ว่า นิยามของภูมิปัญญาซึ่งรวมความถึงความสามารถในการแก้ปัญหา และปรับตัวในสภาวะต่างๆ นั้น ครอบคลุมกรณีของการปรับตัวในช่วงภาวะวิกฤตได้ด้วย ไม่ว่าสาเหตุของภาวะวิกฤตนั้นจะเป็นอะไร เรื่องนี้สอดคล้องกับความหมายของโครงข่ายสังคมที่ช่วยรองรับผู้ตกทุกข์ได้ยากเมื่อเกิดภาวะวิกฤต ภูมิปัญญาหรือโครงข่ายสังคมสามารถช่วยแก้ปัญหาให้แก่ผู้ที่เดือดร้อนได้ อีกนัยหนึ่งเอกวิทย์ ฦ ถलग มองว่าภูมิปัญญาเป็นวัฒนธรรมที่ช่วยให้เกิดการปรับตัวตามสภาวะที่แตกต่างกันเป็นได้ทั้งทุนทางสังคมและโครงข่ายรองรับทางสังคม เป็นทุนวัฒนธรรมและทุนมนุษย์ไปด้วยพร้อมๆ กันไป

จากที่นำเสนอแนวคิดทุนทางสังคมไทยของนักคิด นักวิชาการ ตลอดจนนักพัฒนาที่นำแนวคิดทุนทางสังคมไปประยุกต์ใช้ ผู้ศึกษาพบว่ามีการให้ความหมายในมุมมองกว้าง ครอบคลุม และเป็นองค์รวมกว่าต่างประเทศ โดยนักวิชาการไทยได้มองถึงความเป็นไปของชีวิตที่เป็นพลวัตภายใต้ข้อจำกัดของชีวิตสมัยใหม่และมีข้อแตกต่างจากมุมมองต่างประเทศ เพราะคนไทยมีบรรทัดฐานจริยธรรม ค่านิยม และความเชื่อในการเคารพธรรมชาติและเห็นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของ

ธรรมชาติที่ต้องมีหน้าที่ดูแลรักษาธรรมชาติ คนไทยมีภูมิปัญญาในการเอาชีวิตรอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น แพทย์แผนไทย เป็นต้น ชุมชนไทยมีโครงสร้างทางสังคมที่มีความเอื้อเพื่อเพื่อนและรู้จักตอบแทนซึ่งกันและกัน ชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากร และสังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ช่วยให้เกิดความรู้ที่หลากหลายในสังคม

พระวิ สีเหลืองสวัสดิ์ (2545) ได้เปรียบเทียบการให้ความหมาย “ทุนทางสังคม” ของนักคิดไทยและนักวิชาการต่างประเทศ พบว่ามีการให้คำนิยามองค์ประกอบที่แตกต่างบ้างแต่ไม่มากนัก ทั้งนี้อาจเกิดจากฐานคิด ฐานความรู้ และประสบการณ์ของแต่ละท่าน โดยนักวิชาการต่างประเทศผู้เป็นต้นกำเนิดแนวคิดอาจใช้ฐานความคิดจากมุมมองสังคมเมืองที่มีความเป็นปัจเจกสูง จึงให้คำนิยาม “ทุนทางสังคม” ว่ามีองค์ประกอบ คือ มีความไว้วางใจระหว่างบุคคลในสังคม (trust) มีความเอื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (reciprocity) บรรทัดฐานทางสังคม (social norm) เครือข่ายทางสังคม (social networks) ความเกาะเกี่ยวทางสังคม (social cohesion) สัญญาประชาคม (civic engagement) ความไว้วางใจในรัฐบาล (trust in government) ส่วนนักคิดไทยอาจใช้ฐานความคิดจากมุมมองของสังคมหมู่บ้านชนบทความเชื่อ วัฒนธรรม และศาสนา จึงให้คำนิยาม “ทุนทางสังคม” มีองค์ประกอบ คือ ความเป็นเครือญาติภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักร่วมต่อท้องถิ่น เครือข่ายทางสังคม ศีลธรรม จรรยา ค่านิยม สติปัญญา ความมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ ความช่วยเหลือเอื้อกูลกันในสังคม นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายโดยมีระดับของการรวมกลุ่มทางสังคมจากครอบครัว ชุมชน สังคม ให้ความหมายตามหน้าที่และประโยชน์ของทุนทางสังคมที่ควรจะเป็น เช่น ในระดับปัจเจกบุคคล ควรเป็นพลเมืองที่ดี สนใจส่วนรวม ในระดับครอบครัวต้องมีครอบครัวที่ดี รวมถึงหน้าที่ของครอบครัวในการถ่ายทอด ค่านิยม ความคิด ความคาดหวังของสังคมที่ถูกต้องให้บุตรด้วย ส่วนในระดับชุมชน ส่วนใหญ่จะให้ความหมายในลักษณะที่เป็นการโต้ตอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ ตามสำนักคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย การพึ่งตนเอง การอ้างสิทธิความชอบธรรมในการพัฒนา หรือเคลื่อนไหวทางสังคมโดยนักคิด นักวิชาการไทยมีการพยายามปรับให้เข้ากับบริบทไทยค่อนข้างมาก และออกจะเป็นการมองในแง่ของการนำแนวคิดไปใช้เพื่อพัฒนามากกว่าแค่การตรวจวัดสภาพสังคม

แม้การมองแนวคิดทุนทางสังคมของนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศจะมีความแตกต่างกันไปบ้าง ตามฐานคิด ฐานความรู้ ตลอดจนบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่เอื้ออำนวยให้แนวคิดทุนทางสังคมเกิดขึ้น แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้ศึกษาได้ประยุกต์รวมแนวคิดทุนทางสังคมของไทยและต่างประเทศเข้าด้วยกัน โดยโน้มเอียงมาทางฝั่งนักคิด นักวิชาการไทย เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา แต่เลือกที่จะจำแนกทุนทางสังคม ออกเป็นในลักษณะเชิงโครงสร้างตามที่นักวิชาการต่างประเทศอธิบายไว้ โดยมีเหตุผลเพียงเพื่อให้สะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตีความหมายปรากฏการณ์ในชุมชนได้ชัดเจน

ยิ่งขึ้นเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ลดทอนคุณค่าของทุนทางสังคมลงเหลือแต่ลักษณะเชิงโครงสร้าง หรือผ่านการจำแนกแยกแยะออกมาเป็นกลุ่ม เป็นก้อนแต่อย่างใด

ทุนทางสังคม จึงหมายถึง ระบบคุณค่าดั้งเดิมและคุณค่าที่ผลิตขึ้นใหม่ ตลอดจนความสัมพันธ์หลากหลายระดับ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคล ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความเป็นชุมชนหมู่บ้าน และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นต้น โดยทุนทางสังคมทั้งหมดดำรงอยู่ภายใต้ลักษณะเชิงโครงสร้าง 2 ลักษณะ คือ

1) ทุนทางสังคมลักษณะการรับรู้ (cognitive social capital) หรือทุนทางสังคมภายใน ได้แก่ระบบคุณค่า ความเชื่อท้องถิ่น ที่วางอยู่บนพื้นฐานของการเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากพุทธศาสนา และระบบความเชื่อเรื่องผี โดยสิ่งเหล่านี้แสดงผ่านพิธีกรรม จารีต ประเพณีท้องถิ่น ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นผลจากการที่ชุมชนสรรค์สร้าง สังคม ปรับตัว เพื่อการดำรงชีพทั้งในพื้นที่ชุมชนและจากการได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น

2) ทุนทางสังคมลักษณะโครงสร้าง (structural social capital) หรือทุนทางสังคมภายนอก ซึ่งอยู่ในรูปโครงสร้างสถาบัน และระบบความสัมพันธ์ ได้แก่ กลุ่มองค์กรภาคประชาสังคม ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางปัญญาของชุมชน ระบบเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งแนวราบและแนวตั้ง (ระบบอุปถัมภ์)

ที่สำคัญ ทุนทางสังคมลักษณะเชิงโครงสร้างทั้ง 2 ลักษณะ ต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นพลวัต

2.1.2 แนวคิดในต่างประเทศ

แนวคิดว่าด้วยทุนคำว่า “ทุน” (Capital) โดยทั่วไปจะเกี่ยวข้องกับ ทรัพยากร (Resources) สินทรัพย์ (Assets) พันธบัตร (Stocks) หรือสิ่งที่มีคุณลักษณะจับต้องไม่ได้ เช่น อำนาจ หรือ ศักยภาพ และคำว่า “ทุน” โดยปกติทั่วไปมักจะอ้างถึงเฉพาะคุณค่าในทางเศรษฐศาสตร์ (Economic value) ของทรัพยากรต่างๆ ที่บุคคลหรือองค์กรเป็นเจ้าของ อย่างไรก็ตามบางครั้ง “ทุน” ใช้ประโยชน์ในการบรรยายคุณลักษณะทางด้านอื่นด้วย โดยอาจเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะทางด้านต่อไปนี้

- เศรษฐศาสตร์
- การศึกษา ได้แก่ ทุนทางสติปัญญา (Intellectual capital)
- สังคม
- สิ่งแวดล้อม
- ความสง่างาม (Aesthetic) หรือวัฒนธรรม
- สิ่งแวดล้อม

- ความสวยงาม (Aesthetic) หรือวัฒนธรรม

Hubley (อ้างใน Harding O. and White L. 2000) ได้อธิบายถึง “ทุน” ในมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ที่กว้างขวางออกไป โดยแบ่งทุนออกเป็น 6 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ทุนทางสังคม (Social capital) เป็นความไว้วางใจ (Trust) ที่หาได้จากสมาชิกทั้งหมดของชุมชน เช่น ครอบครัว หรือกลุ่มลูกค้า

2. ทุนทางการเงิน (Financial capital) เป็นทุนในรูปของตัวเงิน เช่น เงินสำหรับการค้าขาย และการเป็นเจ้าของสิ่งที่มีอยู่โดยถูกกฎหมาย

3. ทุนทางธรรมชาติ (Natural capital) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในนิเวศน์วิทยาอยู่แล้วและถูกปกป้องโดยชุมชนเพื่อใช้ในการสนับสนุนค่าจุนการดำรงชีวิต

4. ทุนบุคคล (Individual capital) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวบุคคลอยู่แล้ว ถูกปกป้องคุ้มครองโดยสังคมและเป็นแรงงานในภาคธุรกิจ การค้าขาย

5. ทุนจากการสั่งสอน การให้ความรู้ (Instructional capital) เป็นความรู้ของบุคคลและชุมชนรวมทั้งโปรแกรม (Software) ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการ การคาดคะเน สร้างขึ้น หรือเพื่อหลีกเลี่ยงอนาคต

6. ทุนโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructural capital) เป็นระบบช่วยเหลือ สนับสนุนที่ไม่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น เสื้อผ้า ที่พักพิง ถนน และไม่ใช่ว่าการสั่งสอนแนะนำ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากแนวคิด “ทุนทางสังคม” ถูกพัฒนา ประยุกต์ โดยนักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ รวมทั้งนักสังคมศาสตร์ หากพิจารณาจะคล้ายกับสิ่งที่เป็นนามธรรมจับต้องไม่ได้เหมือนทุนทางเศรษฐศาสตร์ที่เป็นตัวเงิน หรือสินทรัพย์ เช่น บ้าน รถยนต์ ที่ดิน ดังนั้นหากจะเริ่มอธิบายให้เห็นภาพชัดเจน จำเป็นต้องเปรียบเทียบลักษณะของ “ทุน” กับแนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์ที่มีความหมายใกล้เคียงกันและเป็นที่ยอมรับ คือ “ทุนมนุษย์” (Human capital) และ “ทุนทางกายภาพ” (Physical capital) จึงจะช่วยให้เข้าใจคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social capital) ได้ชัดเจนขึ้นเนื่องจากลักษณะของทุนทั้งสอง แสดงให้เห็นความแตกต่างและความคล้ายคลึง (Michael B. Spring 2002; Hawe and Shiell 2000)

“ทุนทางกายภาพ” (Physical capital) เป็นสิ่งที่มีอยู่ในองค์กรและเป็นเจ้าของโดยบริษัทนั้นๆ เช่น เครื่องพิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ สิ่งก่อสร้าง โรงงาน ฯลฯ “ทุนทางกายภาพ” จะมีค่ามากหรือน้อยบางครั้งขึ้นอยู่กับทำให้คำนียามและคำจำกัดความของการวัด

“ทุนมนุษย์” (Human capital) มีอยู่ในองค์กรเช่นเดียวกัน ประกอบด้วยคนงานที่ทำงานในองค์กร “ทุนมนุษย์” จะมีค่ามากหรือน้อยบางครั้งขึ้นอยู่กับทำให้คำนียามและคำจำกัดความของการวัดนอกจากนั้น “ทุนมนุษย์” ไม่สามารถวัดด้วยตัวของมันเองได้จำเป็นต้องนำไปวัดควบคู่กับทุนชนิดอื่นยกตัวอย่างเช่น พนักงานขายสินค้า (Salesman) ที่เราสมมุติว่ามีทุนมนุษย์ในระดับที่สูง

เนื่องจากขายสินค้าได้ตามเป้าหมายของบริษัท จากนั้นพนักงานขายสินค้าคนนี้ได้ย้ายไปทำงานที่บริษัทแห่งใหม่ โดยที่บริษัทแห่งใหม่พนักงานคนนี้อาจประสบความสำเร็จของยอดขายสินค้าแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับตอนที่ทำงานอยู่ที่บริษัทเก่า สำหรับเหตุผล เนื่องจากพนักงานขายสินค้าคนอื่นๆของเมืองนี้ได้ขยายฐานลูกค้าหรือความสัมพันธ์กับลูกค้าของพวกเขาอย่างต่อเนื่องมาก่อนแล้ว โดยความสัมพันธ์ที่เกิดจากความไว้วางใจกันเป็นตัวแทนของ “ทุนทางสังคม” ส่งผลให้ลูกค้ายอมจ่ายเงินซื้อสินค้าอย่างไม่ลังเลใจ

จากตัวอย่างข้างต้นคงพอจะช่วยให้เราพอมองเห็นภาพความแตกต่างระหว่างทุนมนุษย์กับทุนทางสังคม และเข้าใจความหมายของคำว่า “ทุนทางสังคม” ได้ชัดเจนขึ้น โดยการใช้นิยาม “ทุนทางสังคม” มาอธิบายการที่พนักงานขายสินค้าประสบความสำเร็จด้านการขายสินค้า อาจจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นมิตรภาพ การตอบแทนซึ่งกันและกัน ไมตรีจิต หรือ ทุนทางสังคม อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้คือการลงทุนในความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Investment in a relationship)

อาจกล่าวได้ว่า ทุนทางเศรษฐศาสตร์ (economic capital) มีทุนทางกายภาพ เช่น เครื่องพิมพ์ดีดคอมพิวเตอร์ สิ่งก่อสร้าง โรงงาน และทุนมนุษย์ คือขีดความสามารถของบุคคล เป็นตัวแทนคุณค่าของทุน คุณค่าของสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถจะใช้ได้ทันทีทันใด จำเป็นต้องมีการเปิดช่องทางเพื่อให้เกิดการผลิตอันจะนำมาซึ่งผลิตผลตามมา และสินทรัพย์เหล่านี้มีวันหมดอายุ กรรมสิทธิ์ของทุนจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดซื้อสินทรัพย์เหล่านี้ โดยคาดหวังว่าในอนาคตราคาสินทรัพย์จะเพิ่มสูงขึ้นมากกว่าปัจจุบัน การช่วยเหลือเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตจากสินทรัพย์ตามธรรมดาทั่วไปจำเป็นต้องใช้เงิน สินทรัพย์หรือทุนเหล่านี้โดยธรรมดาจะก่อให้เกิดกำไรแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของ คุณค่าของสินทรัพย์จะกำหนดโดยปัจจัยเดียว คือ คุณค่าจากรายได้ที่สินทรัพย์ก่อให้เกิด

สินทรัพย์ (assets) ในความหมายทางเศรษฐศาสตร์นี้สามารถใช้เงินหมดเกลี้ยงและเป็นสินทรัพย์ที่มีการเสื่อมราคาตามระยะเวลา นอกจากนั้นในอนาคตจำเป็นต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงรักษาสินทรัพย์ด้วย สุดท้ายเป็นการง่ายที่จะระบุว่าใครเป็นเจ้าของของสิ่งเหล่านี้ และง่ายในการระบุว่าสินทรัพย์ที่มีกำลังการผลิตหรือปริมาณเท่าใด สุดท้ายสามารถถ่ายโอนกรรมสิทธิ์จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งได้ ซึ่งเป็นลักษณะที่มองเห็นได้ชัดเจน

สำหรับทุนทางสังคม (social capital) เป็นสิ่งที่คงทนยืนยาวคล้ายทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์จะมีราคาเมื่อมีการเข้าไปครอบครองถือกรรมสิทธิ์ในตัวของทุนทางสังคม การลงทุนในทุนทางสังคมจำเป็นต้องใช้เวลา (Times) และพลังงาน (energy) ในการที่จะสร้างทุนทางสังคมขึ้นมาและรักษาให้คงอยู่ต่อไป โดยบทบาทส่วนนี้เป็นหน้าที่ของเครือข่าย ทุนทางสังคมมีประโยชน์ในฐานะเครื่องมือหรือสะพานเชื่อมก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ผลประโยชน์หรือกำไรของทุนทางสังคมไม่สามารถแสดงด้วยการเพิ่มขึ้น หรือลดลงได้อย่างชัดเจนเหมือนทุนด้าน

เศรษฐศาสตร์ ดังนั้นจึงทำให้ยากลำบากต่อการกำหนดค่าของทุนทางสังคม ความยากลำบากยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อ ทุน (stock) ของทุนทางสังคมจะมีอยู่ในความสัมพันธ์ของเครือข่ายมากกว่าในตัวของแต่ละบุคคลเหมือนกับทุนมนุษย์ ทำให้เป็นการยากที่จะนิยามคุณสมบัติที่ถูกต้องหรือการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทุนของทุนทางสังคมและความเป็นเจ้าของการถือครองกรรมสิทธิ์ในทุนทางสังคมไม่สามารถถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ระหว่างแต่ละบุคคลและไม่สามารถหยิบยืมกันได้ในแต่ละบุคคล ความน่าสนใจเป็นอย่างมากของทุนทางสังคม คือการที่มันไม่สามารถจะลดมูลค่าลงโดยวิธีของการใช้เหมือนกับสินทรัพย์กายภาพ (physical assets) ในทางกลับกันยิ่งกลับจะทวีคูณทุนของทุนทางสังคมให้มากขึ้นเมื่อใช้ประโยชน์จากทุนชนิดนี้มากยิ่งขึ้น

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ผู้ศึกษาได้แสดงการเปรียบเทียบ แนวคิด “ทุนทางสังคม” กับแนวคิด “ทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์” ดังตารางข้างล่าง

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างแนวคิด ทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์ และ

ประเด็นเปรียบเทียบ	ทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์	ทุนทางสังคม
1.คุณค่าของทุนไม่สามารถจะ ใช้ได้ทันทีทันใด จำเป็นต้องมีการเปิดช่องทาง เพื่อให้เกิด	- ทุนทางกายภาพบางอย่าง จำเป็นต้องมีการเปิดช่องทาง	- ทุนทางสังคมจำเป็นต้องมี การเปิดช่องทาง
เพื่อก่อให้เกิด	เพื่อก่อให้เกิดการผลิตอันจะ นำมาซึ่งผลิตผลตามมา	(flow) เช่นเดียวกัน การไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ภายในชุมชน กลุ่ม ชมรม
2.ประเภทของสินค้า	- เป็นสินค้าส่วนบุคคล	- เป็นสินค้าสาธารณะ
3.การช่วยเหลือเพื่อก่อให้เกิดการผลิต ระหว่างสมาชิกภายในชุมชน	- ธรรมดาทั่วไปจำเป็นต้องใช้เงิน	- เกิดจากความสัมพันธ์
4. กำไร มูลค่า	- จะก่อให้เกิดผลกำไรแก่ผู้ เป็นเจ้าของและมูลค่าของ สินทรัพย์ถูกกำหนดโดย ปัจจัยเดียว คือ รายได้ที่ สินทรัพย์ก่อให้เกิด	- ไม่สามารถแสดงการ เพิ่มขึ้น ลดลง ได้อย่างชัดเจน
5. การถือครองกรรมสิทธิ์	- สามารถแสดงการถือครอง กรรมสิทธิ์ได้ชัดเจน จากการ	- ไม่สามารถระบุได้ชัดเจน แต่ทุนทางสังคมจะมีราคา

ที่บุคคลหนึ่ง บุคคลใดชื่อ เมื่อมีการครอบครอง ถือ
สินทรัพย์เหล่านั้น กรรมสิทธิ์ในตัวของท่านทาง

- สามารถถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ สังคม

หยิบยืมระหว่างบุคคล บริษัท - ไม่สามารถถ่ายโอน
ได้ตามกฎหมาย กรรมสิทธิ์ หยิบยืมระหว่าง
บุคคล ชุมชน ได้

-
6. การสร้างทุนและรักษาทุน - จำเป็นต้องใช้เวลาและพลา
ภาพ ภาพ - จำเป็นต้องใช้เวลาและพลา
ภาพ ภาพ
- การสร้างและรักษาให้คงอยู่ - การสร้างและรักษาให้คงอยู่
เป็นบทบาทหน้าที่ของเจ้าของ ต่อไปเป็นบทบาทของเครือ
เจ้าของกรรมสิทธิ์ ข่ายในชุมชน

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า การจัดการไว้ในทิศทางเดียวกันซึ่ง
สามารถสรุปออกมาได้ดังต่อไปนี้

อุดม ทุมโฆสิต (2554: 53) ได้อธิบายว่า การจัดการคือการที่ ผู้นำกระทำสิ่งต่าง ๆ
เพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จ ท่ามกลางกำลังแรงงานที่ มีความหลากหลายและสิ่งแวดล้อมที่
 กำลังเปลี่ยนแปลง กระบวนการจัดการ (Management Process) ได้ถูกนิยามอย่างเป็นทางการคือ
การวางแผน การนำ และการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ
ผู้นำที่ มีประสิทธิภาพจะต้องทำสิ่งเหล่านี้ให้บรรลุทั้งผลผลิตที่สูงและความพึงพอใจที่สูง ในการ
ทำงานที่ต้องการ

เช่นเดียวกับ อำนาจ ชีระวนิช (2547: 9) ที่ ได้ให้ความหมายของการจัดการ คือ
กระบวนการที่ ผู้นำทำงานร่วมกับและโดยอาศัยบุคลากรและทรัพยากรอื่น ๆ โดยใช้การ
วางแผน การจัดองค์การการนำและควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายขององค์การภายใต้
สภาพแวดล้อมที่ เปลี่ยนแปลง

สุรพันธ์ ฉันทแดนสุวรรณ (2550: 6) และอำนาจ ชีระวนิช (2547: 17-18) ยังได้กล่าว
เพิ่มเติมอย่างสอดคล้องกันว่า การจัดการเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ในการบริหารที่จะนำพา
องค์การหรือชุมชนไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงสรุปหน้าที่ของการจัดการ โดย
แบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้ คือ

- 1) การวางแผน หมายถึง การกำหนด สิ่งที่จะต้องปฏิบัติหรือวิธีการปฏิบัติ

ไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญอันดับแรกของการบริหารจัดการ หากปราศจากการวางแผน แล้วงานในหน้าที่อาจไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์

2) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดโครงสร้างขององค์การด้วยการจัดกลุ่มงาน การกำหนดหน้าที่ให้เหมาะสมกับตำแหน่งงาน ซึ่งโครงสร้างของงานต้องมีขอบเขตที่ชัดเจน ว่าใครปฏิบัติหน้าที่อย่างไร เกี่ยวข้องกับใคร เพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย

3) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การจัดบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับ ตำแหน่งงานที่ได้กำหนดไว้ หลักการที่สำคัญของการจัดบุคคลเข้าทำงาน ก็คือให้จัดบุคคลให้ เหมาะสมกับงานจะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี4) ผู้นำ (Leader) หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติตาม บทบาท หรือผู้ที่ก่อให้เกิดการผสมกลมกลืน เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของ กลุ่ม หรือองค์การที่ตั้งไว้ให้บรรลุความสำเร็จ

5) การควบคุม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า การทำงานหรือการปฏิบัติงานต่าง ๆ ขององค์การจะทำสำเร็จตามแผนที่วางไว้ กล่าวโดยสรุปปัจจัยในการจัดการทั่ว ๆ ไป ทั้ง 5 ตัวนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการ กิจกรรมหรือการบริหารงาน เพื่อให้งานต่าง ๆ เหล่านี้บรรลุวัตถุประสงค์และประสบความสำเร็จ

แนวความคิดของการจัดการโดยทั่วไปในอดีตจะเป็นการมุ่งเน้นในการประสานงานกัน ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากรเพื่อมุ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร แต่ จาก การที่ผู้บริหารมีสมมติฐานว่ามนุษย์ว่าเป็นผู้ที่มีเหตุผลในการปฏิบัติงาน และประสิทธิภาพ ของ ผลงานเกิดจากการแบ่งงานกันทำตามความถนัด แต่ผู้บริหารไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับปัจจัย ทางด้านสภาวะแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การทำให้การปฏิบัติงาน และ ประสิทธิภาพ ของผลงานไม่เป็นไปตามที่ต้องการ เช่น การที่บุคลากรไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่ ชัดเจน งานมีลักษณะ ที่เป็นงานประจำจนขาดความสำคัญต่อความต้องการของลูกค้า แต่ ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้ ทั้งหมด และทรัพยากรที่มีคุณภาพมิให้ใช้ได้อย่างไม่จำกัด เป็นต้น

แม้ว่าแนวความคิดทางการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นก็ตาม แต่ก็ สามารถทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับมนุษย์ขึ้นได้ เช่น คนงานส่วนใหญ่ไม่ชอบงานในลักษณะที่เป็น งานประจำจนเป็นผลทำให้ผู้บริหารคิดหาทางนำไปสู่การขยายงาน การเพิ่มคุณค่าของงาน และการ ให้ อำนาจตัดสินใจกับพนักงานเพิ่มขึ้น หรือการนำแนวความคิดของการจ่ายค่าตอบแทนตาม จำนวน ผลงานมาประยุกต์ใช้กับคนงานจนสามารถเพิ่มผลผลิตได้เกินจากมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะ ได้รับ ค่าตอบแทนที่สูงกว่าคนงานที่ทำได้น้อยกว่ามาตรฐานก็สามารถผลักดันให้คนงานแต่ละ คนทำงานได้ ตามเป้าหมายที่กำหนด ในการจ่ายค่าตอบแทนตามระบบดังกล่าวนี้ผู้บริหารเชื่อว่าจะ ทำให้หัวหน้า คนงานมีกำลังใจที่จะสอนงานให้คนงานทำงานให้ดีขึ้นกว่าเดิมด้วย ในการออกแบบ องค์การโดยผู้บริหารจะต้องเผชิญกับการตัดสินใจที่มีความยุ่งยากและซับซ้อน หลายประการ

ผลลัพธ์ของการตัดสินใจที่ต้องการ คือ โครงสร้างองค์การที่มีความเหมาะสมที่สุด ที่ได้จากแนวคิด และทฤษฎีทางการจัดการเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการ โดยทั่วไป การออกแบบ องค์การจะมีความเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจที่สำคัญของผู้บริหาร ได้แก่ การแบ่งงาน ออกเป็นงาน ย่อยๆ ตามลำดับความสำคัญ การจัดสรรอำนาจหน้าที่ระหว่างงานเพื่อการตัดสินใจ การรวมกลุ่ม งานแต่ละด้านเข้าด้วยกัน และการกำหนดขนาดของกลุ่มงานของผู้บริหารแต่ละคน อย่างเหมาะสม (สมยศ นาวิการ, 2533, หน้า 163-164) ดังนี้

1. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการแบ่งงานออกเป็นงานย่อยๆ ตามลำดับความสำคัญ ซึ่ง คุณลักษณะ ที่สำคัญประการหนึ่งของการแบ่งงานนั้น คือ การมุ่งเน้นด้านความชำนาญ ความ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ของงาน ถึงแม้ว่างานจะมีลักษณะที่แตกต่างกันก็ตาม

2. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการรวมกลุ่มงานแต่ละด้านเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม งานที่ สามารถรวมกลุ่มเข้าด้วยกันอาจจะอยู่บนรากฐานของความคล้ายคลึงกันเป็นสำคัญ

3. ผู้บริหารจะต้องดำเนินการจัดสรรอำนาจหน้าที่ระหว่างงานเพื่อให้บุคลากรสามารถทำ การตัดสินใจ โดยไม่ต้องขออนุมัติจากผู้บริหารทุกครั้งทำให้บุคลากรมีสิทธิเพื่อการตัดสินใจ ภายใน ขอบเขตที่กำหนดไว้ จนส่งผลทำให้การดำเนินงานได้อย่างราบรื่นจากการตัดสินใจที่ทัน เหตุการณ์

4. ผู้บริหารจะต้องกำหนดขนาดของกลุ่มงานของผู้บริหารแต่ละคนอย่างเหมาะสม

ดังนั้น โครงสร้างองค์การย่อมจะมีความแตกต่างกันตามการตัดสินใจของผู้บริหาร จาก การ ใช้แนวคิดและทฤษฎีทางการจัดการ และถ้าหากพิจารณาถึงการตัดสินใจของผู้บริหารข้างต้นแล้ว จะพบว่า ในการแบ่งงานกันทำเฉพาะด้านจะขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านความเชี่ยวชาญมากหรือน้อย ใน การมอบอำนาจหน้าที่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยความมากหรือน้อยของอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบ การ จัด แแผนงาน จะขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานด้านความเหมือนกันหรือความแตกต่างกันของลักษณะงาน และ ขนาดในการควบคุมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยของจำนวนบุคลากร เป็นต้น

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาด้านบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างสอดคล้องกับ ความ ต้องการ ขององค์การนั้น ผู้บริหารสามารถทำได้โดยการจัดโครงสร้างองค์การและกำหนดแนว ทางการจัดการ ที่มีความเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม เช่น การแสวงหาผู้บริหารที่มีความชำนาญ เฉพาะด้านนำมา บริหารงาน การมุ่งเน้นเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำของบุคลากร การแสวงหา บุคลากรที่มีความชำนาญ เฉพาะด้านมาปฏิบัติ การใช้วิธีการจูงใจด้านเงินเดือนและตำแหน่งงาน การสังเกตและวิเคราะห์งาน เพื่อหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด เป็นต้น จากแนวคิดและทฤษฎีทางการ จัดการข้างต้นจะเป็นแนวทาง ที่ผู้บริหารสามารถนำมาปรับใช้ได้และสามารถก่อให้เกิด ประสิทธิภาพในการทำงาน ดังนั้นผู้บริหาร จึงควรให้ความสำคัญกับแนวคิดและทฤษฎีทางการ

จัดการ เพื่อที่จะทำให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจ กำหนดแนวทางที่มีความเหมาะสมตลอดจน องค์การสามารถบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการได้อย่างราบรื่น

ทฤษฎีองค์การเป็นศาสตร์ที่มีการพัฒนาไม่มาเนิ่นนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากในเบื้องต้นสังคม ส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบเกษตรกรรม ทฤษฎีองค์การจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นจนถึงในช่วงต้น ของศตวรรษที่ 19 สภาพสังคมได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอุตสาหกรรมส่งผลให้ทฤษฎีองค์การ เริ่มได้รับความสนใจขึ้น มีการพัฒนา รวมทั้งมีวิวัฒนาการต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นทฤษฎี องค์การ จึงเป็นแนวความคิดที่มีความสัมพันธ์และแสดงถึงภาพรวมของพฤติกรรมของบุคคล กลุ่ม ย่อยและ กลุ่มต่างๆ ภายในองค์การอย่างเป็นระบบ สามารถแสดงถึงปฏิสัมพันธ์ของรูปแบบ ความสัมพันธ์ ระหว่างส่วนต่างๆ ของกิจกรรมในองค์การ ดังนั้นโดยเนื้อหาที่แท้จริงแล้วทฤษฎี องค์การ คือ การกำหนดกรอบของแนวความคิด จากทฤษฎีต่างๆ ที่ศึกษาเฉพาะเรื่องโครงสร้างของ องค์การ (Organization design) กล่าวคือ การกำหนดโครงสร้างขององค์การ เป็นการศึกษาเพื่อ อธิบายถึงการจัด โครงสร้างองค์การ การออกแบบองค์การรวมทั้งการเสนอทางเลือกในการบริหาร องค์การอย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับความหมายของ **แนวความคิดและทฤษฎีทางการจัดการ** มีดังนี้

สโตนเนอร์ (Stoner, 1978, p.32) กล่าวว่า วิวัฒนาการตามแนวคิดหลักหรือแนวคิดที่ สำคัญๆ ทางการจัดการที่เกิดขึ้นและผ่านมา 3 ยุค ได้แก่ ยุคแนวความคิดทางการจัดการสมัยดั้งเดิม ยุคแนวความคิดทางการจัดการแนวพฤติกรรมศาสตร์ และยุคแนวความคิดทางการจัดการเชิง ปริมาณ วิวัฒนาการของแนวคิดทางการจัดการที่สำคัญจะนำเสนอถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน ช่วงเวลาต่างๆ และแนวความคิดทางการจัดการซึ่งถูกนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในยุคนั้นๆ และผลกระทบ ซึ่งมีผลต่อการออกแบบโครงสร้างขององค์การอันเป็นผลทำให้เกิดเป็นสภาวะการณ์ ขององค์การที่มีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ขึ้นตามมา

กริฟฟิน (Griffin, 1999, p.36) กล่าวว่า **ทฤษฎีการจัดการ** หมายถึง กรอบแนวความคิด ความรู้และการกำหนดแนวทางในการจัดองค์การรวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดิน ปรัชญพฤทธิ์ (2538, หน้า 10) กล่าวว่า จุดมุ่งหมายของทฤษฎีองค์การ คือ การมุ่งที่จะ พรรณนา อธิบาย และพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์หรือพฤติกรรม โดยชี้ให้เห็นถึง ส่วนประกอบหรือตัวแปรของการศึกษาในองค์การนั้นๆ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สรลลิตา ศรีนิวาล (2552: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่าง ทูนทางสังคม กับความมั่นคงของมนุษย์: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี ” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มี วัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาระดับทูนทางสังคมในอำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี 2) เพื่อ

ศึกษาระดับความมั่นคงของมนุษย์ในอำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง
ทุนทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์ในอำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี 4) เพื่อศึกษาถึงปัญหา
อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่จะพัฒนาทุนทางสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อันจะเป็นแนวทาง
ในการนำทุนทางสังคมไปพัฒนาความมั่นคงของมนุษย์ให้กับประชาชนต่อไปการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
ในการศึกษาครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างประชาชน อ.เมือง จ.สิงห์บุรี จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้คือ
แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และ
การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ ผลการศึกษาสรุป พบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุอยู่ในช่วง 15-30 ปี การศึกษาระดับมัธยมศึกษา
(ตอนต้นและตอนปลาย) ปวช. ประกอบอาชีพพนักงานห้างหุ้นส่วนจำกัดเอกชน มีรายได้ต่ำกว่า
6,000 บาท มีสถานภาพสมรส และมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล

2. ระดับปัจจัยทุนทางสังคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
พบว่า ระดับปัจจัยทุนทางสังคมด้านเครือข่าย ด้านความไว้วางใจ ด้านกิจกรรมร่วมและความ
ร่วมมืออยู่ในระดับปานกลาง มีเพียงปัจจัยทุนทางสังคมด้านกลุ่มเท่านั้นที่อยู่ในระดับต่ำ

3. ระดับความมั่นคงของมนุษย์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นราย
ด้าน พบว่า ระดับความมั่นคงของมนุษย์ด้านสุขภาพ ด้านการมีงานทำและรายได้อยู่ในระดับปาน
กลาง มีเพียงความมั่นคงของมนุษย์ด้านความมั่นคงส่วนบุคคลที่อยู่ในระดับสูง

4. การทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยด้านภูมิหลังที่มีผลต่อความมั่นคงของ ุ่ มนุษย์
โดยรวม ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส และปัจจัยด้านภูมิหลังที่ไม่มีผลต่อ
ความมั่นคงของมนุษย์โดยรวม ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนา ด้านความสัมพันธ์ระหว่างทุนทางสังคม
กับความมั่นคงของมนุษย์ พบว่า ทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางและเป็นไปใน
ทิศทางเดียวกับความมั่นคงของมนุษย์ และปัจจัยทุนทางสังคมที่สามารถทำนายความมั่นคงของ
มนุษย์ได้ดีที่สุดคือ ทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ และทุนทางสังคมด้านกิจกรรมร่วมและความ
ร่วมมือ ข้อเสนอแนะ 1) ภาครัฐควรมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องประโยชน์จากการรวมกลุ่มในการ
ทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยการยกตัวอย่างการรวมกลุ่มของพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จให้
ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มจนเกิดความคิดที่จะรวมกลุ่มเพื่อก่อให้เกิด
ประโยชน์ต่าง ๆ 2) ภาครัฐควรมีการบังคับใช้กฎหมายแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐในการประพฤติปฏิบัติ
หน้าที่อย่างเข้มงวด เพื่อมิให้ประพฤตินิยมชอบและนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจของประชาชน 3)
หน่วยงานส่วนท้องถิ่นควรมีการจัดประชุมในระดับหมู่บ้าน โดยให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม
ในการชี้ถึงปัญหาของตนเองหรือหมู่บ้าน และร่วมกันก่อตั้งกลุ่มทำกิจกรรมและร่วมมือกันในการ
แก้ไขปัญหาความมั่นคงของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ

สุจิตรา ขางนอก (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง “กิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมเพื่อการพัฒนา กรณีศึกษาชุมชนสามัคคี เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคม เพื่อการพัฒนาของชุมชนสามัคคีเขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบกิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมเพื่อการพัฒนา และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมเพื่อการพัฒนาของชุมชนสามัคคีในการศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 15 ราย ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยยึดหลักตรรกะเทียบเคียง แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควบคู่บริบท (Context) โดยเนื้อหาครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประเด็น ผลการศึกษา มีดังนี้

1. กิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมที่สำคัญนั้น แยกเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) กิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยชุมชนคิดเอง คนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมจัดกระบวนการ และกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมตามเทศกาล และงานวันสำคัญทางราชการ การเตรียมงานต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน เรื่องการพัฒนาที่อยู่อาศัย การจัดสวัสดิการชุมชน และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และ 2) กิจกรรมที่คนนอกสนับสนุน ได้แก่ โครงการบ้านมั่นคง โครงการหน้าบ้านนำมอง

2. กระบวนการของกิจกรรมขับเคลื่อนทุนในสังคมที่สำคัญนั้น มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ร่วมคิด มีการประชุม วางแผนและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ขั้นที่ 2 ร่วมทำ มีการเตรียมงานเพื่อสู่การปฏิบัติ ขั้นที่ 3 ร่วมรับผิดชอบโดยการแบ่งบทบาทหน้าที่คนทำงานชัดเจน ขั้นที่ 4 ร่วมรับผลประโยชน์ เกิดความภูมิใจ มีการแบ่งปัน และจัดสวัสดิการให้สมาชิกทุกคนและขั้นที่ 5 ร่วมคิดตามสรุปบทเรียนมีการติดตามงาน ประเมินผล และสรุปบทเรียนร่วมกัน

3. องค์ประกอบของการขับเคลื่อนทุนในสังคมที่สำคัญนั้น มีอยู่ 2 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบภายใน ได้แก่ แกนนำเข้มแข็ง เข้าใจในงานรับผิดชอบ สังคมยอมรับไว้วางใจ มีต้นทุนวัฒนธรรม และกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม และ 2) องค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากภายนอกทำให้การดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นรวมทั้งเกิดการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันกับเครือข่ายภาคีพัฒนา และเครือข่ายความร่วมมือสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนของตนเองได้

4. ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคม ที่สำคัญนั้นมี 2 ด้าน คือ 1) ผลที่มุ่งหวังให้เกิด เป็นผลที่เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ ที่ร่วมกันกำหนดของชุมชน ขับเคลื่อนโดยใช้ชุมชนในสังคม ซึ่งประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนความคิด และ ทุนทรัพยากร และ 2) ผลที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม โดยไม่ได้ให้เกิดตามมาได้แก่ คนเกิดความไม่เข้าใจกันด้านความคิด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมลดน้อยลง

5. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคม แยกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ปัญหาจากภายใน เช่น ความไม่เข้าใจตรงกันด้านความคิดของคน ในชุมชน การเปลี่ยนผู้นำทำให้การสานต่อนโยบาย ไม่ต่อเนื่องล่าช้า และ 2) ผลกระทบจากภายนอก เช่น ภาระหนี้/นอกระบบผู้ยืมมาใช้จ่ายในการปรับปรุงบ้าน และวิธีการดำเนินชีวิตเป็นไปตามกระแสภายนอก 6.

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) หนุนเสริมกระบวนการบริหารจัดการ โครงการพัฒนา ศักยภาพคน และงบประมาณอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมสรุปบทเรียนเพื่อพัฒนาศักยภาพทุกระดับและ 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีความต่อเนื่อง จริงจังในการติดตาม ตลอดจนแสวงหาความร่วมมือ และค้นหาแนวทางใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น

สุวัฒน์ชัย สวัสดิผล (2552: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาในประเด็นเรื่องทุนทางสังคม กับการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนมอญบางกระดี พบว่า การนำทุนทางสังคมกลับมาใช้ มีปัจจัย ภายในและปัจจัยภายนอกที่ เข้ามาสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จ โดยที่ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำปราชญ์ชาวบ้านและพระสงฆ์เป็นผู้กล้าเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมใหม่ และมีการทำงานอย่างจริงจังจนเกิดผลลัพธ์ที่ ชุมชนยอมรับ อีกทั้งชุมชนมอญยังมีความเป็นเครือญาติ และมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งคนในชุมชนมีความผูกพันในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนมอญบางกระดี ยังมีประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญานับเป็นส่วนสำคัญที่ หล่อหลอมให้คนในชุมชนให้ความสำคัญในอัตลักษณ์ของชุมชน ในด้านของปัจจัยภายนอก มีการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ด้วย

กนกวรรณ คุณศรีแก้ว (2549: บทคัดย่อ) ทำการศึกษาในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านวังหมอก จังหวัดหนองคาย พบว่าในการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมในการตัดสินใจ โดยจะเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมแสดงความคิดเห็น ซึ่งจะประชุมเป็นประจำอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อที่พูดคุยถึงการเตรียมงาน รูปแบบกิจกรรม การต้อนรับ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีการร่วมกันคิด ในที่ ประชุมเพื่อเตรียม โครงการจัดอบรมพัฒนาสมาชิกคณะกรรมการการท่องเที่ยวชุมชน หรือเตรียมแผนงานที่ จะพัฒนาศักยภาพชาวบ้านในชุมชน โดยสมาชิกจะร่วมตัดสินใจและพิจารณาเลือกว่าโครงการใดควรทำก่อนหลัง สำหรับการมีส่วนร่วมในการปฏิบัตินั้นจะแบ่งกลุ่มตามรูปแบบการบริการของกลุ่มเพื่อที่จะกระจายความรับผิดชอบและภาระงานให้เหมาะสมและไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันขึ้นด้านการรับผลประโยชน์นั้น มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการบริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าจัดสถานที่ ฯลฯ ซึ่งจะจัดสรรให้เฉพาะผู้ที่รับผิดชอบและร่วมดำเนินการ ส่วนรายได้ที่เหลือจากการหักค่าใช้จ่ายจะนำเข้ากลุ่มเพื่อเป็นงบประมาณในการบริหารครั้งต่อไป ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล จะใช้วิธีการพูดคุยหรือกันจากการประชุมประจำเดือน ตามที่ได้กล่าวมาในขั้นต้น

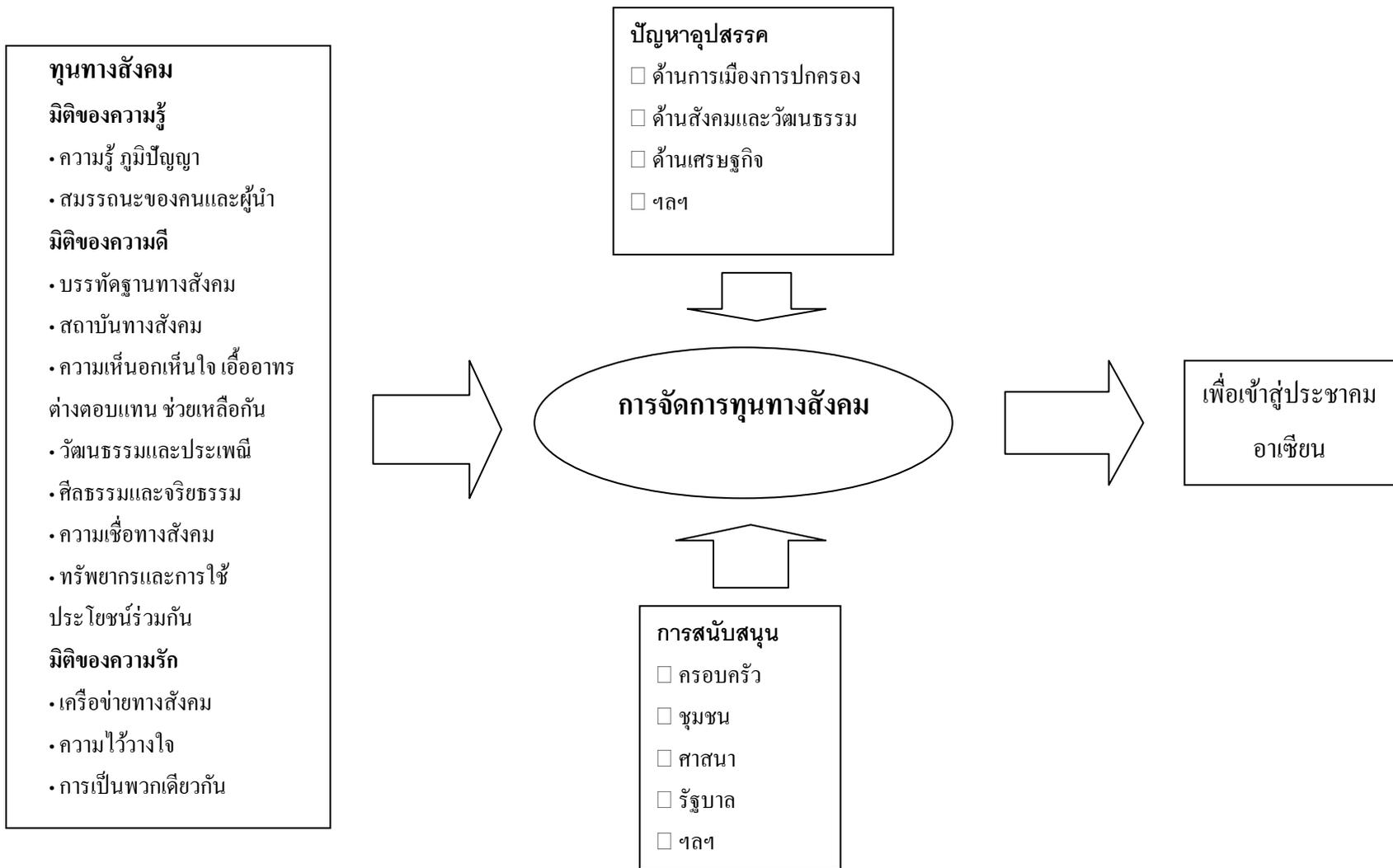
เทียน พงศ์วิริยะศิริ (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการลงทุนทางสังคมมาใช้ในการ
พึ่งตนเองในระดับชุมชน ในจังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะทุนทางสังคมที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเอง
ได้ มีด้านความไว้วางใจ ชุมชนมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูล มีความรักผูกพันต่อกันสูงมาก
ด้านบรรทัดฐานชุมชนยังรักษาจารีต วัฒนธรรมประเพณี กฎกติกาการอยู่ร่วมกัน และมีจิตสำนึกต่อ
ส่วนรวม ด้านเครือข่ายมีลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติและมีกลุ่มสมาชิก กลุ่มการเรียนรู้
ร่วมกัน เป็นความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่□เป็นแบบทางการและแบบไม่เป็นทางการ เป็นพลัง
ขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวก และเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่า
ผลประโยชน์ทางธุรกิจของกลุ่มหรือบุคคล

ณัฐภัทร สุนทรมีเสถียร (2552: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องทุนทางสังคมกับการจัดการ
วิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดชุมพรพบว่าชุมชนมีระบบเครือญาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์รวมจิตใจ
เป็นทุนทางสังคมที่□ใช้เป็นตัวขับเคลื่อนให้ชาวบ้านอาศัยกันแบบช่วยเหลือแบ่งปัน อีกทั้งยัง
พบว่าการพัฒนาชุมชนต้องอาศัยองค์ประกอบภายในชุมชนที่เข้มแข็ง รวมทั้งหน่วยงานที่จะเข้ามา
ทำงานร่วมกับชุมชนควรมีระบบคิดและแนวทางการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อให้
การพัฒนา

2.4 แนวคิดนำทางในการศึกษา

จากการทบทวนนิยามและองค์ประกอบ คำสำคัญและข้อสรุปจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่
ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นต้น สามารถแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 3 หมวดหลัก ๆ คือ ความรู้ ความดี
และความรัก ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) มิติของความรู้ ได้แก่ ความรู้และภูมิ
ปัญญา สมรรถนะของคนและผู้นำ 2) มิติของความดี ได้แก่ ความเห็นอกเห็นใจต่างตอบแทน เอื้อ
อาทรและช่วยเหลือกัน ศีลธรรมและจริยธรรม วัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อทางสังคม บรรทัด
ฐานทางสังคม ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน รวมไปถึงสถาบันทางสังคม และ 3) มิติของ
ความรัก ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ การเป็นพวกเดียวกันและความรักในพวกพ้อง
ของตน มาใช้เป็นแนวทางหรือขอบเขตในการศึกษาถึงสถานภาพของทุนทางสังคม อันเป็นทุนที่มี
อยู่ในชุมชน ซึ่งทุนเหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการในการนำไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่ง จะเป็น
กระบวนการเพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ การทำให้ชุมชนสามารถบริหาร
จัดการทุนทางสังคมได้ ในทำนองเดียวกับศัพท์ทางวิชาการว่า คุณภาพสังคม (Social Quality) หรือ
การเป็นสังคมที่มีคุณภาพที่แวดวงวิชาการกำลังให้ความสนใจอยู่ในปัจจุบัน แต่ในการศึกษาระดับ
นี้อาจจะเป็นเพียงสังคมในมุมมองของชาวบ้านสามัญชนทั่ว ๆ ไปที่เขาปรารถนาในเรื่องต่าง ๆ ซึ่ง
ในกระบวนการดังกล่าวหากได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ครอบครัว

ชุมชนศาสนา รวมทั้ง รัฐบาล หรือภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ก็ยังจะทำให้เกิดผลดีต่อชุมชนและ
บรรลุเป้าหมายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจที่หลีกเลี่ยงแรงกดดันจากปัญหาอุปสรรคใน
ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ที่เกิดจากทั้งภายใน
และภายนอกชุมชน ซึ่งปัญหาและอุปสรรคเหล่านั้นจะต้องถูกแก้ไขในกระบวนการจัดการ โดยใช้
ทุนทางสังคมช่วยเช่นเดียวกัน ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงแนวความคิดนำทางในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษา “การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ตำบลหิน
ขาว อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดเพชรบูรณ์” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดำเนินการศึกษา
โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการ
และวิธีการสัมภาษณ์ สทนากลุ่มและศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียด
ดังนี้

3.1 วิธีการศึกษา

ผู้ศึกษาได้กำหนดวิธีการศึกษาไว้ดังนี้

3.1.1 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร (Document
Study and Literature Review) ได้แก่ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์
บทความและรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์ และสนทนา
กลุ่ม ดังจะได้กล่าวในรายละเอียดของวิธีการเก็บข้อมูลต่อไป

3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant)

เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และกำหนดพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้
สะท้อนภาพของรายละเอียดของประเด็นที่ต้องการทำการศึกษา ผู้ศึกษาจึงได้มีการกำหนด
ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยอาศัยการใช้เทคนิคการสำรวจอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ได้รายชื่อ Key
person มากกลุ่มหนึ่ง จากการใช้แบบสำรวจเพื่อค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ค้นหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ในตำบลหินขาว จำนวน 15 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม ดังนี้

3.2.1 คณะกรรมการบริหารเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน จำนวน 5 คน โดย
เป็นผู้มีคุณสมบัติ คือ 1)รู้ข้อมูลเครือข่ายองค์กรชุมชนอย่างละเอียดตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง 2)เป็น
คณะกรรมการหรือสมาชิก ไม่น้อยกว่า 5 ปี และ 3)เต็มใจให้ข้อมูล

3.2.2 สมาชิกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน จำนวน 5 คน โดยเป็นผู้ที่มี
คุณสมบัติ คือ 1)เป็นสมาชิกไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 2)เต็มใจให้ข้อมูล

3.2.3 บุคคลภายนอกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน อันได้แก่ คนในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจากภาครัฐ จำนวน 5 คน โดยเป็นผู้มีคุณสมบัติ คือ 1) มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน (แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกหรือคณะกรรมการ) และ 2) เต็มใจให้ข้อมูล

3.3 แนวทางสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

จากแนวคิดนทางในการศึกษาที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้นำกรอบความคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นเครื่องมือ หรือแนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

- 1.1 เพศ/อายุปัจจุบัน
- 1.2 บ้านเกิด ภูมิลำเนาเดิม
- 1.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
- 1.4 การศึกษาชั้นสูงสุด การนับถือศาสนา
- 1.5 อาชีพเดิม (หลัก/อาชีพรอง)
- 1.6 สถานภาพสมรส
- 1.7 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน
- 1.8 ที่ดินทำกิน
- 1.9 รายได้ต่อเดือนของครัวเรือน
- 1.10 ตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบในกลุ่ม/เครือข่าย ทั้งในและนอกชุมชน

ส่วนที่ 2 สภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

- 2.1 สภาพชุมชนด้านกายภาพ (สภาพทั่วไปทางกายภาพของชุมชน ได้แก่ การประกอบอาชีพ, ฐานะ, รายได้, การตลาด, การผลิต, ปัจจัยการผลิต, และปัญหา)
- 2.2 ด้านสังคม (สภาพทั่วไปด้านสังคม การเมืองของชุมชน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว, ชุมชน ระหว่างกลุ่มต่างๆ, การรวมกลุ่มและเครือข่าย, การศึกษา, ความเชื่อและศาสนา, และปัญหา)

ส่วนที่ 3 การรวมกลุ่ม/เครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม

- 3.1 สถานะของกลุ่มและเครือข่ายในชุมชน (ชื่อกลุ่ม, ประเภทกลุ่ม, ปีที่ก่อตั้ง, วัตถุประสงค์, จำนวนสมาชิกแรกเริ่ม-ปัจจุบัน, ความสัมพันธ์/ช่วยเหลือกับกลุ่มอื่นๆ)
- 3.2 รูปแบบ/ความสัมพันธ์ของกลุ่มและเครือข่ายในชุมชน

3.3 แก่นนำในการจัดตั้ง (ชาวบ้าน/ผู้นำ,รัฐ,เอกชน,อื่นๆ) หรือปัจจัยผลักดันการก่อเกิด (บุคคล,สภาพแวดล้อม,ปัญหา,นโยบายรัฐ,เอกชน,อื่นๆ) และรูปแบบการผลิตผลิตภัณฑ์/สนับสนุน (วัตถุดิบ,ความรู้/ข่าวสาร,อารมณ์,สื่อ)

3.4 กระบวนการการขับเคลื่อนกลุ่มและเครือข่ายในชุมชน

3.5 การขยายเครือข่ายและเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน

ส่วนที่ 4 ผลที่เกิดจากการมีเครือข่ายและชุมชน

4.1 ผลต่อตนเอง

4.2 ผลต่อชุมชนโดยรวม

4.3 ผลต่อสังคมภายนอก

ส่วนที่ 5 การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

5.1 มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน

5.2 มีการบริหารจัดการทุนทางสังคม

5.3 มีส่วนร่วมในการจัดการทุนทางสังคม

5.4 ชุมชนมีความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

5.5 ข้อเสนอแนะกับความพร้อมสู่อาเซียน

ส่วนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าข้อมูล และทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และการศึกษาในภาคสนาม โดยการเข้าไปในชุมชนเป็นช่วงๆ และสร้างความคุ้นเคยกับชุมชนโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีการแนะนำตัวและชี้แจงวัตถุประสงค์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะไปพร้อมๆ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และมีวิธีในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยอาศัยเทคนิคสามเส้าเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน ควบคู่ไปกับบริบทของสังคม โดยมีรายละเอียดของวิธีวิจัยในการเก็บข้อมูลดังนี้

3.4.1 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร ได้แก่

หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ บทความ ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา โดยเฉพาะเรื่องความเป็นมาและแนวคิดทุนทางสังคม และขออนุเคราะห์เอกสารข้อมูลจากองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานีอนามัย เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน บริบทและสภาพทั่วไป
ของชุมชน

3.4.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ 2 วิธี ดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสัมภาษณ์ข้อมูล
พื้นฐานบริบทและสภาพทั่วไปของชุมชน
- 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการวิจัย
ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์โดยใช้แนวทางการสนทนาหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้รู้หรือผู้ให้
ข้อมูลที่สำคัญ (Key-information) ในประเด็นของการบริหารจัดการทุนทางสังคม จะช่วยให้
ได้ข้อมูล และนำไปตีความได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะยังประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไป

3.4.3 การสังเกตการณ์ (Observation) ใช้ 2 วิธี ดังนี้

- 1) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (None-Participant
Observation) ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน บริบทและสภาพทั่วไปของชุมชน และพฤติกรรม
ของคนในชุมชน เป็นต้น
- 2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการ
เข้าไปในชุมชนเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต รวมทั้งการร่วมกิจกรรมกับชุมชน เช่น การประชุมร่วม
เรียนรู้กิจกรรมของกลุ่ม องค์กร และศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ เป็นต้น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการวิจัย
เชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่ได้จากการสนทนาหรือสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการสัมภาษณ์แบบที่ไม่
เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของ
ข้อมูล โดยอาศัยเทคนิคสามเส้า เพื่อการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล เวลา และสถานที่ที่
แตกต่างกัน และทำการวิเคราะห์ให้เชื่อมโยงความสอดคล้องของเนื้อหาหลักตรรกะ
เทียบกับแนวคิดทฤษฎีควบคู่กับบริบท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการทบทวน
วรรณกรรมจากเอกสารต่างๆ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาดตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษา “การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ตำบลหินสาว อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดเพชรบูรณ์” ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ได้ดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวน 15 คน มีรายละเอียดของผลการศึกษา ดังนี้

4.1 บริบทชุมชน

4.1.1 ตำบลหินสาว

ตำบลหินสาว เมื่อก่อนจะมีหินลาดเป็นทางยาวติดต่อกันเหมือนราวตากผ้า ซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียก “สาวตากผ้า” คนสมัยก่อนจึงตั้งชื่อตำบลว่า “หินสาว” ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศลาวมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่ ผ่านมาทางอำเภอด่านซ้ายของจังหวัดเลย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา ตั้งอยู่ระหว่างทางถนนสายหล่มสัก-เมืองเลย เป็นถนนลาดยาง อยู่ห่างจากอำเภอหล่มเก่า 8 ก.ม.

เขตพื้นที่

องค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ ห่างจากที่ว่าการอำเภอหล่มเก่า ประมาณ 6 กิโลเมตรมีพื้นที่ประมาณ 104 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 27,560 ไร่

ทิศเหนือ ติดกับ ต.นาซำ อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

ทิศใต้ ติดกับ ต.หล่มเก่า อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

ทิศตะวันออก ติดกับ ต.ตาดกลอย อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

ทิศตะวันตก ติดกับ ต.วังบาล อ.หล่มเก่า จ.เพชรบูรณ์

ลักษณะภูมิประเทศ

ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกมีลักษณะพื้นที่เป็นภูเขา พื้นที่โดยทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบล มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มเนินเขา มีลำคลอง ห้วยไหลผ่านคือ คลองน้ำ

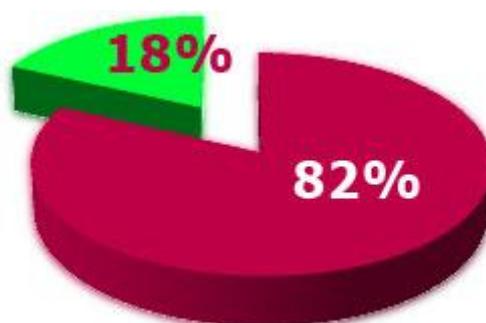
พวงห้อยน้ำขอบ ห้อยวังหิน ห้อยน้ำคำ ห้อยอีเลิศ ห้อยฮ้าน ห้อยกุดแซ่ สภาพดินเป็นดินร่วนปนดินเหนียวเหมาะสำหรับทำนาปลูกข้าวทำไร่เช่นข้าวโพด ยาสูบ และทำสวน เช่น สวนมะขาม

สภาพภูมิอากาศ

ได้รับอิทธิพลจากมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งทำให้มีช่วงฤดูฝน ฤดูร้อน ฤดูหนาวระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ฤดูร้อนเกิดการขาดแคลนน้ำค้ำน้ำใช้ในช่วงฤดูแล้ง

4.1.2 สภาพเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ ประชากรร้อยละ 82 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพด ยาสูบ มะขามหวาน ซึ่งส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และอีกร้อยละ 18 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และรับราชการ

ภาพ 4.1 แสดงร้อยละของอาชีพ (ที่มา อบต.หินสาว)

รายได้ ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 45,856 บาท/คน/ปี (จากข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบล หินสาว อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดเพชรบูรณ์)

หน่วยธุรกิจในตำบล

การอุตสาหกรรม

โรงงานรับซื้อ/แปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจำนวน 5 แห่ง	
โรงงานขาย/ผลิตวัสดุก่อสร้าง	จำนวน 1 แห่ง
ร้านค้า	จำนวน 58 แห่ง
ร้านซ่อมฯ	จำนวน 5 แห่ง
ฟาร์มไก่	จำนวน 13 แห่ง
ปั้มน้ำมันหลอด	จำนวน 10 แห่ง
ปั้มน้ำมันชนิดหัวจ่าย	จำนวน 5 แห่ง

โรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 6 แห่ง

โรงสี

จำนวน 14 แห่ง

4.1.3 สภาพสังคม

จำนวนประชากร/ครัวเรือน ในตำบลหินสาว

ประชากรทั้งสิ้นตามทะเบียนราษฎรจำนวน 7,548 คน และจำนวนครัวเรือน 1,930 ครัวเรือน แยกเป็น ชายจำนวน 3,728 คน คิดเป็นร้อยละ 49.39 หญิง จำนวน 3,820 คน คิดเป็นร้อยละ 50.61 ประชากรมีความหนาแน่นเฉลี่ย 72.58 คน/ตารางกิโลเมตรและมีประชากรแฝงในสถานประกอบการ ไม่น้อยกว่า 20 คน โดยมีค่าเฉลี่ย 0.19 คน /ตารางกิโลเมตร (ข้อมูลผู้อาศัยจริง จากองค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว ณ วันที่ 16 มกราคม 2559)

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว จะนับถือศาสนาพุทธโดยศาสนาสถานในพื้นที่ มีจำนวน 13 แห่ง ดังนี้

วัด จำนวน 12 แห่ง

สำนักสงฆ์ จำนวน 1 แห่ง

การศึกษาในตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว มีหน่วยงานให้บริการด้านการศึกษาในพื้นที่ ดังต่อไปนี้ สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 3 แห่ง

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 6 แห่ง

การศึกษาอื่นๆ ได้แก่

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน จำนวน 13 แห่ง

การสาธารณสุข

สถานีอนามัยประจำตำบล จำนวน 3 แห่ง

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน จำนวน 13 แห่ง

ลูกเสือชาวบ้าน จำนวน 3 รุ่น 403 คน

ไทยอาสาป้องกันชาติ จำนวน 1 รุ่น 19 คน

ศูนย์ส่งเสริมรักษาสุขภาพประจำ

หมู่บ้าน จำนวน 13 หมู่บ้าน

ศูนย์ถ่ายทอด จำนวน 13 แห่ง
เทคโนโลยีการเกษตร จำนวน 1 แห่ง

การคมนาคม

ทางหลวงแผ่นดิน จำนวน 1 สาย
ทางหลวงจังหวัด จำนวน 1 สาย
ถนนหมู่บ้าน จำนวน 57 สาย
ทางหลวงชนบท จำนวน 3 สาย

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำห้วย จำนวน 6 สาย
คลอง จำนวน 1 สาย
บึง, หนองน้ำ จำนวน 5 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

สระเก็บน้ำ จำนวน 18 แห่ง
ประปาหมู่บ้าน จำนวน 25 แห่ง
ฝาย จำนวน 19 แห่ง
บ่อน้ำตื้นสาธารณะ จำนวน 40 แห่ง
บ่อบาดาล จำนวน 62 แห่ง
ถังเก็บน้ำ ฝ.99 จำนวน 2 แห่ง

สถานที่ท่องเที่ยว

สวนรุกชาติหนองโคม จำนวน 1 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ได้แก่ ป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่
ประชาชน ในตำบลต้องช่วยกันรักษา อนุรักษ์ฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่อุดมสมบูรณ์

ไฟฟ้าในตำบล

บ้านเรือนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว ไฟฟ้าเข้าถึงครบทั้ง 13
หมู่บ้าน

ประปาในตำบล

ประชาชน 13 หมู่บ้าน มีระบบประปาหมู่บ้านทั้งหมด 25 แห่ง
ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่การรวมกลุ่มของประชาชน ทุกประเภท รวม 56 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 13 กลุ่ม

กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน	จำนวน 3 กลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์	จำนวน 14 กลุ่ม
กลุ่มอาชีพทำนา	จำนวน 2 กลุ่ม
กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า	จำนวน 1 กลุ่ม
กลุ่มทอผ้า	จำนวน 2 กลุ่ม
กลุ่มเกษตรกร	จำนวน 7 กลุ่ม
กลุ่มปลูกไผ่ยาสูบ	จำนวน 2 กลุ่ม
กลุ่มกองทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร	จำนวน 3 กลุ่ม
กลุ่มอื่นๆ	จำนวน 7 กลุ่ม

จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล)

มีหนองโคม ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ภูมิทัศน์รอบๆบริเวณสวยงาม เหมาะแก่พัฒนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวในอนาคตเป็นแหล่งที่ตั้ง โรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง ส่งเสริมให้มีการจ้างงาน ประชาชน มีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น แก้ไขปัญหาอพยพแรงงาน ชุมชนเข้มแข็ง

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญและตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกินครึ่งเป็นเพศชาย (ร้อยละ 53.33) มากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 46.67) และมีอายุอยู่ระหว่าง 50-59 ปี (ร้อยละ 46.67) รองลงมาคืออายุ 40-49 กับ 60 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 26.67 เท่ากัน) สำหรับสถานภาพสมรสของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญเกินกว่าครึ่งแต่งงานแล้ว (ร้อยละ 53.33) รองลงมาเป็น โสดหรือยังไม่มีการสมรส (ร้อยละ 40.00) และแยกกันอยู่ (ร้อยละ 6.67) ตามลำดับ ส่วนระดับการศึกษาของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (ร้อยละ 40.00) จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา รองลงมาจบอนุปริญญา (ร้อยละ 26.67) จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 20.00) และจบปริญญาตรี (ร้อยละ 13.33) ตามลำดับ โดยทุกคนนับถือศาสนาพุทธ

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนมากมีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 3-4 คน (ร้อยละ 60.00) รองลงมา มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวน 5-6 คน (ร้อยละ 33.33) และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 1-2 คน (ร้อยละ 6.67) ตามลำดับ และ (ร้อยละ 60.00) ประกอบอาชีพเกษตรกร รองลงมา รับราชการ (ร้อยละ

20.00) พระสงฆ์ (ร้อยละ 13.33) และค้าขาย (ร้อยละ 6.67) ตามลำดับ รายได้ครัวเรือนต่อเดือน 20,000 – 39,000 บาท ต่อเดือน (ร้อยละ 40.00) รองลงมา รายได้ต่อ 0-9,999 และ รายได้ต่อเดือน 10,000-19,999 ต่อเดือน (ร้อยละ 20.00) เท่ากัน รายได้ต่อเดือน 40,000 บาทขึ้นไปต่อเดือน (ร้อยละ 6.67) และ ไม่มีรายได้ (ร้อยละ 13.33) ตามลำดับ

นอกจากนี้ยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามตำแหน่งทางสังคม พบว่า (ร้อยละ 40.00) เป็นสมาชิกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน เป็นบุคคลภายนอกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน อันได้แก่ คนในชุมชนที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน (ร้อยละ 33.33) และเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน (ร้อยละ 26.67) ตามลำดับ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 แสดงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน (n=15)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	8	53.33
หญิง	7	46.67
อายุ		
40-49	4	26.67
50-59	7	46.67
60 ปีขึ้นไป	4	26.67
สถานภาพสมรส		
โสด	6	40.00
สมรส	8	53.33
แยกกันอยู่	1	6.67
การศึกษา		
ประถมศึกษา	6	40.00
มัธยมศึกษา	3	20.00
อนุปริญญา	3	20.00
ปริญญาตรี	3	20.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	จำนวน (n=15)	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	15	100.00
อื่นๆ	0	00
สมาชิกในครัวเรือน		
1-2 คน	1	6.67
3-4 คน	9	60.00
5-6 คน	5	33.33
อาชีพ		
เกษตรกรกรรม	9	60.00
ค้าขาย	1	6.67
รับราชการ	3	20.00
พระสงฆ์	2	13.33
รายได้ครัวเรือนต่อเดือน		
0-9,999 บาท	3	20.00
10,000-19,999 บาท	3	20.00
20,000-39,999 บาท	6	40.00
40,000 บาทขึ้นไป	1	6.67
ไม่มีรายได้	2	13.33
ตำแหน่งทางสังคม		
สมาชิกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน	6	40.00
คณะกรรมการบริหารเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน	4	26.67
บุคคลภายนอกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน	5	33.33

สำรวจเมื่อ ก.พ. 2559

สภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

ในอดีตคนในหมู่บ้านได้อพยพมาจากอำเภอด่านซ้ายของจังหวัดเลย ซึ่งบรรพบุรุษมาจากประเทศลาว อาชีพหลักของชุมชนสมัยก่อนคือ การทำการเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตนเอง มีการทำสวนมะขามหวานบ้าง อยู่แบบรักใคร่กัน เศรษฐกิจประมาณ 20-30 ปีที่แล้ว ค่าเงินในสมัยนั้นแตกต่างในสมัยนี้อย่างมาก ข้าวของสมัยก่อนถูกกว่าสมัยนี้เยอะ เงินก็มีค่ามากกว่า แต่ไม่ค่อยมีเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น ตู้เย็น ไม้เก็บอาหารสด มักจะซื้ออาหารสดมาทำกิน มือต่อมือไม่มีการเก็บอาหารสด เหมือนในปัจจุบันนี้ ในสมัยอดีตในชุมชนจะมีงานทำกันทุกคน เพราะต่างคนก็มีสวน ทำนา หรือก็ปลูกผัก ในสวนหรือไร่นามีงานให้ทำตลอด ไม่มีเวลาว่าง สุขภาพก็ดีแข็งแรงเพราะได้ออกกำลังกายโดยการทำไร่ทำสวนกัน โรคเบาหวาน ความดัน หรือไขมันก็ไม่มี สมัยก่อนรถก็ไม่ค่อยมีจะไปไหนต้องเดินด้วยเท้าหรือใช้จักรยาน เป็นส่วนมาก การค้าขายในอดีตเป็นแต่เพียงเอาของที่ปลูกได้เหลือจากการกิน เพราะส่วนใหญ่ได้จากการทำการเกษตร ส่วนปัจจัยการผลิต ด้านแรงงานก็จะเป็นแรงงานในครอบครัวหรือหมู่บ้าน ช่วยกันทำ และแรงงานสัตว์เลี้ยง แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ต้องอาศัยเครื่องยนต์ในการทำการเกษตร จึงทำให้สินค้าและการค้าขายเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขายหาผลกำไรจากการผลิตเป็นส่วนใหญ่

การรวมกลุ่ม/เครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคม

สำหรับประวัติการเข้าร่วมเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชนหินสาว ต้องย้อนไปในปี พ.ศ. 2548 ได้เริ่มมีการชักชวนโดยหน่วยงานของภาครัฐที่เข้ามาในชุมชน เช่น พัฒนาชุมชนอำเภอวัฒนธรรมจังหวัด เกษตรอำเภอ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชน แต่ยังไม่ค่อยมีการรวมกลุ่มกันมากนัก ต่างคนต่างทำ มีการส่งเสริมให้มีธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กระจายตัวกันอยู่ตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหินสาว กลุ่มทอผ้าพื้นบ้านอยู่ที่บ้านภูผักไซ แต่ก็ยังไม่ค่อยมีความเข้มแข็งของกลุ่มมากนัก เพราะยังขาดความรู้และความต่อเนื่องในการพบปะกับสมาชิกในกลุ่ม เพราะมีข้อจำกัดหลายอย่างในการขับเคลื่อนกลุ่ม

ผลที่เกิดจากการมีเครือข่ายและชุมชน

ผลที่เกิดจากการมีกลุ่มและเครือข่าย ทำให้เกิดชุมชนกินดีอยู่ดี มีร้านค้าชุมชนให้สามารถเอาผลิตภัณฑ์มาฝากขายได้ เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกรู้สึกว่าตนเองมีส่วนร่วม ซึ่งที่ผ่านมาเมื่อมีคนมาถามหาโฮมสเตย์หรือที่พักแบบบ้านๆ ชาวบ้านจะบอกว่าไม่รู้ อาจจะเป็นเพราะคิดว่าตนเองไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียอะไรจึงไม่บอก แต่บางคนก็กระดากไม่เข้าร่วมกลุ่มเพราะคิดว่าไม่ได้อะไรขึ้นมา ซึ่งมองไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้รับ

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนี้มากนัก รู้แต่เพียงว่า จะมีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น การรวมกลุ่มต่างๆ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการกองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการร่วมระดมความเห็นตลอดจนการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ปราชญ์ความรู้ของบรรพบุรุษ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมอาเซียน ว่ารวมกลุ่มกันแล้วจะได้หรือจะเสียผลประโยชน์อะไรบ้าง หรือมีสิทธิพิเศษอะไรบ้าง ข้อเสนอแนะกับความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ว่าประเทศเราหรือชุมชนจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อะไรบ้าง

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันนี้หากคนที่จะมาทำการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญา ทุนทางด้านสังคมน้อย เพราะเด็กรุ่นใหม่ๆ ขาดความสนใจและไม่ได้เรียนหรือทำงานอยู่ในชุมชน จึงอยากให้ออกไปพัฒนาบ้านเกิด เวลาที่มีกิจกรรมการประชุมมักไม่ค่อยมีคนมาเข้าร่วมประชุม ขาดคนรุ่นใหม่ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชน สำหรับโอกาสจากภายนอกที่สำคัญคือ การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐทั้งของอำเภอและจังหวัด ซึ่งมีความสนิทสนมกับละม่อมมากโดยจะเอาอะไรสามารถบอกได้เลย เช่น การขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐจะได้รับการช่วยเหลือในเวลาอันรวดเร็ว สำหรับอุปสรรคที่มาจากภายนอก ได้แก่ การเข้ามาของผู้คนที่มีความสนใจในกลุ่มต่างๆ ของชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มผู้ทอผ้า เราไม่สามารถควบคุมได้และบริหารจัดการหรือคาดเดาไม่ได้ว่าวันไหนใครจะมาใครจะไป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า นอกจากทุนทางสังคมเดิมที่มีมาตั้งแต่ในอดีต อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความร่วมมือร่วมใจชุดคลอง สร้างบ้านเรือน ทำมะขามหวาน ปลูกข้าวโพด และความเอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของของคนในชุมชนแล้ว ละม่อมยังเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีการนำทุนทางสังคมมาใช้ตั้งแต่การเริ่มก่อร่างสร้างตัว โดยทุนทางสังคมที่นำมาใช้อย่างแรกคือ ความรู้และภูมิปัญญาทางการเกษตร ที่เกิดจากการคิดค้น ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่า ความรู้ภายใน คือ การปลูกมะขามหวาน ปลูกใบยาสูบ การทอผ้าไหม และการตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมา นอกจากนั้นยังใช้ความรู้ที่ได้รับจากภายนอก เช่น การทำปุ๋ยหมักชีวภาพ จน

สามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมรวบรวมคนก่อตั้งกลุ่ม จนเกิดผลดีต่อตนเอง ครอบครัว สมาชิกของกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น การได้รับความไว้วางใจ รายได้ การได้รับคัดเลือกให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย จนสามารถทำให้เกิดศูนย์การเรียนรู้การทอผ้า และอนุรักษ์บ้านของหิน (บ้านที่เสาดั้งอยู่บนก้อนหิน) จนละม่อมได้รับรางวัลมากมาย และได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานศิลปวัฒนธรรมของจังหวัด ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ของผลผลิตการทอผ้าใหม่ที่บ้าน

รายที่ 2: ตาขัน

ตาขัน เป็นตัวแทนผู้ให้ข้อมูลกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่าย/กลุ่มองค์กรชุมชน ซึ่ง เป็นคนชุมชนหมู่บ้านภูฝักไซ โดยกำเนิด ปัจจุบันอายุ 71 ปี อยู่บ้านกัน 2 คนกับภรรยา เรียนจบชั้นประถมศึกษา โรงเรียนประจำหมู่บ้าน มีพี่น้องร่วมกัน 2 คน ช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวนมาตั้งแต่เด็ก พอโตขึ้นก็ได้แยกย้ายกันไปมีครอบครัว ปัจจุบันประกอบอาชีพทำนาาร่วมกัน คน ช่วยพ่อแม่ทำไร่ทำสวนมาตั้งแต่เด็ก พอโตขึ้นก็ได้แยกย้ายกันไปมีครอบครัว ปัจจุบันประกอบอาชีพทำนาทำสวน มีรายได้ประมาณ 5,000 บาทต่อเดือน มีที่ดินทำกินประมาณ 10 ไร่ ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน ได้แก่ กรรมการกองทุนหมู่บ้าน

สภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

ดินและน้ำในสมัยอดีตมีสภาพค่อนข้างดีเพราะมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกันดี มีการใช้สารเคมีมานานแล้ว ส่วนตัวคิดว่าในการทำการเกษตรเราต้องลดต้นทุน สิ่งแวดล้อมต้องดีและรักษาสุขภาพ เพราะหากดินเสียดินแข็งก็ต้องใช้จอบขุดพื้นดินเอง ชุมชนมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจสมัยก่อนนั้น มีลักษณะรวยเป็นกระจุกการมีที่ดินเป็นมรดกตกทอด ในชุมชนมีเจ้าขุนมูลนาย เป็นข้าราชการ การประกอบอาชีพนั้นคนที่นี้ไม่ค่อยว่างงานกันเพราะจะมีงานรับจ้างในสวนในไร่อยู่ตลอดเวลา ทั้งขายหญ้า หาฟืน ฯลฯ ความสัมพันธ์ทางสังคมสมัยก่อนดีมาก สมัยรุ่นของพ่อแม่เมื่อมีการปลูกบ้านไม้ไผ่มาจากนั้น ไม่จำเป็นต้องจ้างกัน เพราะเพื่อนบ้านจะมาช่วยกัน ทั้งขุดหลุม ตั้งเสา ผูกไม้ไผ่ก็ช่วยกันหลายคนงานก็เสร็จเร็ว งานเสร็จก็กินเหล้ากินข้าวกัน เมื่อก่อนมีการ “ลงแขกกัน” ความสัมพันธ์สมัยก่อนดีกว่าเดี๋ยวนี้มาก ตอนเล็กๆ พ่อได้ปลาช่อนมาก็ทำห่อหมกสัก 10 ห่อ 20 ห่อ ทำเสร็จก็เอาไปแจกเพื่อนบ้านคนละห่อสองห่อ

แล้วบ้านไหนมีคนมากมีคนน้อยเป็นการแบ่งปันกัน พอบ้านอื่นมีก็จะเอามาให้ตอบแทน ตอนนี้วัฒนธรรมแบบนี้ก็น้อยลงไป

การร่วมกลุ่ม/เครือข่าย และความสัมพันธ์ทางสังคม

เมื่อคนในชุมชนมีความสนใจปลูกข้าวโพดกันเป็นจำนวนมาก ตาชั้นจึงมีแนวคิดจะตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อเป็นการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้กัน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะปัญหาการปลูกข้าวโพด เช่น การปลูกไม่สัมพันธ์กับราคาที่จะขาย พันธุ์ข้าวโพดที่ใช้ปลูกมีความแตกต่างกันจึงยังไม่เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น มีแต่กลุ่มเกษตรกรที่ช่วยเหลือกันในการทำ การเกษตรต่างๆไปโดยไม่ได้เจาะจงลงไปว่าเป็นสินค้าการเกษตรประเภทใด แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ยังมีความสัมพันธ์ทางสังคมกันดีพอสมควรวิถีชีวิตยังไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนัก ยังคงอาศัยการทำเกษตรเป็นหลัก

ในสมัยนั้นยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม แต่ในปัจจุบันมีการตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพทำนา กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ปลูกใบยาสูบ และกลุ่มกองทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร ทำให้เกิดเครือข่ายในชุมชนมากขึ้น ตามความสนใจของผู้สนใจในชุมชน ทำให้เกิดการต่อรองเรื่องราคาผลผลิตได้ ไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มที่ตนเองสนใจ

ผลที่เกิดจากการมีเครือข่าย

ทำให้ชุมชนกินดีอยู่ดี มีร้านค้าชุมชนให้สามารถนำสินค้าที่ตนเองผลิตได้มาฝากขายหรือมาขายเองในร้านค้าสวัสดิการของกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์สินค้าไปในตัว เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทในกลุ่ม ให้เขารู้สึกว่ามีส่วนได้ส่วนเสียในการเกิดกลุ่มขึ้น ซึ่งแต่ก่อนเขามองว่าไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงมองไม่เห็นประโยชน์จากการมีกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาในชุมชน

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

คนในชุมชนขาดความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนี้มากนัก รู้แต่เพียงว่าจะมีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น การรวมกลุ่มต่างๆ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการกองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการร่วมระดมความเห็นตลอดจนการรักษาขน

ธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ปราชญ์ความรู้ของบรรพบุรุษ ชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการร่วมกลุ่มกันเป็นประชาคมอาเซียน ว่าร่วมกลุ่มกันแล้วจะได้หรือจะเสียผลประโยชน์อะไรบ้าง หรือมีสิทธิพิเศษอะไรบ้าง ข้อเสนอแนะกับความพร้อมผู้ประชาคมอาเซียน หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ว่าประเทศเราหรือชุมชน จะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อะไรบ้าง

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

จุดอ่อนของชุมชนหินสาว คือ การที่คนในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องประชาคมอาเซียน ไม่รู้ว่าประชาคมอาเซียนคืออะไรรู้แต่เพียงว่าเป็นการรวมตัวกับประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้นเอง เลยไม่รู้ว่า การจัดการทุนทางสังคมของชาวบ้านหรือชุมชนจะไปเกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนซึ่งเป็น เรื่องที่อยู่ใกล้ตัวชาวบ้าน ควรให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้ มากกว่านี้ จัดโครงการหรือมีหน่วยงานของสถาบันการศึกษาหรือทางราชการมาให้ความรู้เกี่ยวกับ ผลดีผลเสียของการเป็นประชาคมอาเซียน ว่าชาวบ้านจะมีส่วนอะไรในการเป็นประชาคมอาเซียน แล้ว เองง่ายๆ คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเป็นประชาคมอาเซียนนั่นเอง

รายที่ 3 : พระทองใบ

พระทองใบ เป็นตัวแทนของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกเครือข่าย/องค์กร ชุมชน พระทองใบ บวชเป็นพระเมื่อปี พ.ศ.2543 ปัจจุบันอายุ 56 ปี มีพี่น้องร่วมกัน 7 คน ผู้ชาย 3 คน ผู้หญิง 4 คน โดยพระทองใบ คนลูกคนที่ 5 จำพรรษาที่วัดบ้านหินสาว โดยครอบครัวมีอาชีพ เกษตรกรรม เนื่องจากตอนเด็กพ่อแม่มีลูกผู้ชายอยากให้บวช แต่เมื่อท่านบวชแล้วได้ศึกษาพระ ธรรมคำสอนเรื่อยมา ท่านเลยไม่คิดจะสึกเพราะรู้สึกว่าการบวชในปัจจุบันยังหาคนที่บวชนานๆ สภาพชุมชนในอดีตและปัจจุบัน

ในสมัยอดีตป่าไม้ที่ดินและน้ำมีสภาพค่อนข้างดีเพราะมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กันดี มีการใช้สารเคมีมานานแล้ว ส่วนตัวคิดว่าในการทำการเกษตรเราต้องลดต้นทุน สิ่งแวดล้อม ต้องดีและรักษาสุขภาพ เพราะหากดินเสียดินแข็งก็ต้องใช้จอบขุดพื้นดินเอง ชุมชนมีวิถีชีวิตอยู่กับ ธรรมชาติพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจสมัยก่อนนั้น มีลักษณะรายเป็นกระจุก การมีที่ดินเป็นมรดกตกทอด ในชุมชนมีเจ้าขุนมูลนาย เป็นข้าราชการ การประกอบอาชีพนั้นคนที่นี้ ไม่ค่อยว่างงาน กันเพราะจะมีงานรับจ้างในสวนในไร่อยู่ตลอดเวลา ทั้งค้ายุ้ง หาดิน ฯลฯ ความสัมพันธ์ทางสังคมสมัยก่อนดีมาก สมัยรุ่นของพ่อแม่เมื่อมีการปลูกบ้านไม้ไผ่มาจากนั้น ไม่ จำเป็นต้องจ้างกันเพราะเพื่อนบ้านจะมาช่วยกัน ทั้งชุดหลุม ตั้งเสา ปลูกไม้ไผ่ก็ช่วยกันหลายคนงานก็

เสร็จเร็ว งานเสร็จก็กินเหล้ากินข้าวกัน เมื่อก่อนมีการ “ลงแขกกัน” ความสัมพันธ์สมัยก่อนดีกว่า เดี่ยวนี้มาก บ้านไหนมีคนมากมีคนน้อยเป็นการแบ่งปันกัน พอบ้านอื่นมีก็จะเอามาให้ตอบแทน ตอนนี้วัฒนธรรมแบบนี้ก็น้อยลงไป ปัญหาเศรษฐกิจสมัยก่อนนั้นมีลักษณะรวยเป็นกระจุกจากการมีที่ดินเป็นมรดกตกทอด ในชุมชนไม่มีระบบเจ้าขุนมูลนายหรือเป็นข้าราชการใหญ่ เพราะเป็นเมืองตั้งอยู่ห่างไกล กับเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองหรือเศรษฐกิจดีๆ ส่วนใหญ่ก็ผู้คนก็จะพึ่งพิงธรรมชาติมากกว่า ส่วนเรื่องการใช้เงินทองอาจจะน้อยกว่าในสมัยปัจจุบัน เพราะสิ่งของหรือของกินที่หาได้ตามธรรมชาติส่วนใหญ่เขาก็แลกเปลี่ยนกันเอง โดยไม่ต้องใช้เงินทองในการซื้อขายกัน สภาพชุมชนจึงต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเหมือนเป็นญาติพี่น้องกัน

การรวมกลุ่ม/เครือข่าย และความสัมพันธ์ทางสังคม

ในสมัยนั้นยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม แต่ในปัจจุบันมีการตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพทำนา กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ปลูกใบยาสูบ และกลุ่มกองทุนหมุนเวียนเพื่อการเกษตร ทำให้เกิดเครือข่ายในชุมชนมากขึ้น ตามความสนใจของผู้สนใจในชุมชน ทำให้เกิดการต่อรองเรื่องราคาผลผลิตได้ ไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นหัวใจของการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่มที่ตนเองสนใจ

เมื่อคนในชุมชนมีความสนใจในการทำการเกษตรปลูกสิ่งไหนกันเป็นจำนวนมาก ถ้ามีการมีตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อเป็นการช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนความรู้กันและกันก็น่าจะดีไม่น้อย แต่ในช่วยแรกๆ ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเพราะปัญหา เช่น การปลูกไม่สัมพันธ์กับราคาที่จะขาย สิ่งลงทุนในการปลูกมีความแตกต่างกัน จึงยังไม่เกิดการรวมกลุ่มกัน มีแต่กลุ่มเกษตรกรที่ช่วยเหลือกัน ในการทำการเกษตรต่างๆ ไปโดยไม่ได้เจาะจงลงไปว่าเป็นสินค้าการเกษตรประเภทใด แต่อย่างไรก็ดีกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมกันดีพอสมควรวิถีชีวิตยังไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงมากนักยังคงอาศัยการทำการเกษตรเป็นหลัก

ผลที่เกิดจากการมีเครือข่าย

ตามความคิดของท่านทองใบ ท่านให้ข้อมูลว่า การรวมกลุ่มกันทำให้ชุมชนกินดี อยู่ดี มีร้านค้าชุมชนให้สามารถนำสินค้าที่ตนเองผลิตได้มาฝากขายหรือมาขายเองในร้านค้าสวัสดิการของกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนในการประชาสัมพันธ์สินค้าไปในตัว เพื่อให้ชาวบ้านรู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทในกลุ่ม ให้เขารู้สึก

ว่ามีส่วนได้ส่วนเสียในการเกิดกลุ่มขึ้น ซึ่งแต่ก่อนเขามองว่าไม่มีส่วนได้ส่วนเสีย จึงมองไม่เห็นประโยชน์จากการมีกลุ่มต่างๆ ขึ้นมาในชุมชน

การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ท่านมีความเห็นว่า คนในชุมชนขาดความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนี้มากนัก รู้แต่เพียงว่าจะมีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น การรวมกลุ่มต่างๆ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการกองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการร่วมระดมความเห็นตลอดจนการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ปราชญ์ความรู้ของบรรพบุรุษ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคมอาเซียน ว่ารวมกลุ่มกันแล้วจะได้หรือจะเสียผลประโยชน์อะไรบ้าง หรือมีสิทธิพิเศษอะไรบ้าง ข้อเสนอแนะกับความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ว่าประเทศเราหรือชุมชนจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อะไรบ้าง

ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

ท่านเสนอว่า จุดอ่อนของชุมชนหินสาว คือ การที่คนในชุมชนยังขาดความรู้เรื่องประชาคมอาเซียน ไม่รู้ว่าประชาคมอาเซียนคืออะไร รู้แต่เพียงว่าเป็นการรวมตัวกับประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้นเอง เลยไม่รู้จักการจัดการทุนทางสังคมของชาวบ้านหรือชุมชนจะไปเกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ไกลตัวชาวบ้าน ควรให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนให้มากกว่านี้ จัดโครงการหรือมีหน่วยงานของสถาบันการศึกษาหรือทางราชการมาให้ความรู้เกี่ยวกับผลดีผลเสียของการเป็นประชาคมอาเซียน ว่าชาวบ้านจะมีส่วนอะไรในการเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว เองง่ายๆ คือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเป็นประชาคมอาเซียนนั่นเอง

4.3 สถานการณ์ของทุนทางสังคม

ในการศึกษา “ทางทางสังคม” ซึ่งมีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วมมีสถานะหรือความเป็นอยู่อย่างไรในชุมชนนั้น เราไม่สามารถที่จะวัดเป็นปริมาณออกมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากว่า โดยธรรมชาติแล้วทุนทางสังคมส่วนใหญ่มีสภาพเป็นนามธรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าเราจะไม่สามารถวัดปริมาณของทุนทางสังคมออกมาให้เห็นได้ ผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่สนับสนุนการมีอยู่

ของทุนทางสังคมจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนหินสาว แบ่งได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติของความรู้ มิติของความคิด และมิติของความรัก ดังนี้

มิติของความรู้ ประกอบด้วยความรู้และภูมิปัญญา และสมรรถนะของคนและผู้นำ ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งมีความรู้และภูมิปัญญาที่พบและมีความสำคัญ คือ ความรู้และภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ สมรรถนะของคนและผู้นำเป็นทุนทางสังคมที่มีความสอดคล้องกับความรู้และภูมิปัญญาที่ได้กล่าวไปแล้วก่อนนี้ โดยคนที่มีความรู้และภูมิปัญญาก็หมายถึงเป็นคนที่มีความรู้และสมรรถนะนั่นเอง อีกทั้งคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำในกลุ่มองค์กรนั้นๆ เราถือว่าทุนทางสังคมชนิดนี้เป็นนามธรรม เนื่องจากเราหมายถึงความรู้ ภูมิปัญญา และความเป็นผู้นำที่มีอยู่ในตัวบุคคล เพราะถ้าหากเป็นลักษณะของนามธรรมแล้วจะกลายเป็นทุนคนหรือทุนมนุษย์ที่เป็นหนึ่งในปัจจัยการผลิตในทางเศรษฐกิจทันที

มิติของความคิด ทุนความคิดบรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือแบบพฤติกรรมกฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้เป็น มาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีและถูกต้อง สำหรับบรรทัดฐานทางสังคมที่พบในชุมชนหินสาว คือการไปวัดในวันพระส่วนวันปกติไม่ได้ไปก็เพราะชาวบ้านต้องไปทำไร่นา สถาบันทางสังคม มีความหมายอยู่ สองความหมาย ความหมายแรก หมายถึงแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้งขึ้นและปฏิบัติ สืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น ประเพณีต่างๆ ก็ถือว่ามีลักษณะเป็นสถาบัน แต่จะกล่าวถึงในทุนทางสังคม “วัฒนธรรมและประเพณี” ในวิชาสังคมวิทยา จัดสถาบันต่างๆ เป็น ประเภทใหญ่ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถาบันนันทนาการและสถาบันสื่อมวลชน วนความหมายที่สองหมายถึง องค์กรสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะที่ต้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย สถาบันที่เลี้ยงเด็กกำพร้า โรงพยาบาล และ โรงทาน ฯลฯ สำหรับสถาบันทางสังคมที่พบในชุมชนหินสาว ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา ความเห็นอกเห็นใจ ต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมที่ดีของชุมชนการ ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกันในสังคม ส่วนประเพณีที่สำคัญของชุมชนได้แก่ งานเข้าพรรษาและ ออกพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโวในวันออกพรรษา

มิติด้านของความรัก มิติในด้านนี้ประกอบไปด้วย เครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และการเป็นพวกเดียวกันและความรักพวกพ้อง เครือข่ายทางสังคม เป็นทุนทางสังคมที่ถือว่าโดดเด่นที่สุดของชุมชน เนื่องจากในการศึกษาพบว่า ชุมชนหินสาวมีกลุ่มและเครือข่ายทางสังคมจำนวนมาก

ที่มีความเข้มแข็ง มีผลงานงาน จนเป็นที่รู้จักในระดับต่างๆ และมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มหลักที่เป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ “กลุ่มทอผ้า” ของแม่ละม่อมที่ดำเนินงานร่วมกับกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชนในลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

4.4 ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนหินฮาว

สำหรับปัญหาอุปสรรคที่พบในการจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนหินฮาว จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดของการจัดการทุนทางสังคม คือคนในชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เป็นส่วนใหญ่ ไม่รู้ว่าการรวมตัวกันแล้วพวกเขาจะได้อะไรจากการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของชุมชนคือ ขาดคนสืบทอดภูมิปัญญาและทุนทางสังคมบางอย่างอาจขาดการสืบทอดอาจทำให้เกิดการสูญสลายไปตามกาลเวลา เช่น การจักรสานเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเครื่องมือทางการเกษตร เพราะปัจจุบันนี้ ในชุมชนไม่ค่อยมีวัยรุ่นหรือวัยทำงานที่สนใจภูมิปัญญาของชุมชน คนวัยทำงานส่วนใหญ่จะไปทำงานในเมืองใหญ่ๆ ขาดคนสนใจในเรื่องทุนทางสังคมของชุมชน อีกทั้งคนในชุมชนเองก็ยังขาดความรู้เรื่องประชาคมอาเซียนว่าคืออะไร ประเทศไทยและชุมชนของเอาจะได้อะไรจากการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนในครั้งนี้ จึงเป็นเรื่องไกลตัวของคนในชุมชนอยู่ เพราะมองไม่เห็นว่าจะไปเกี่ยวข้องกับอะไรกับประชาคมอาเซียนนี้เลย

4.5 ข้อค้นพบจากงานวิจัย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้วิจัยใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ไม่มีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ การจัดการทุนทางสังคมของชุมชนตำบลหินฮาว พบว่า ยังมีทุนทางสังคมอีกมากที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้หรือยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญายังถูกจำกัดอยู่ในคนผู้สูงอายุในวงจำกัดไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญา ปัญหาที่พบคือ ตัวคนที่เป็นภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้านไม่มีความรู้สมัยใหม่ อีกทั้งยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน อยากให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความพร้อมก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่วนแนวทางในการส่งเสริมทุนทางสังคมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานของรัฐมีแผนที่การท่องเที่ยวของตำบลหินฮาวอยู่แล้ว แต่ขาดการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักตามสื่อต่างๆ และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของตำบล ไม่มีการบูรณาการข้อมูล

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษา ตำบลหินฮาว อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะทุนทางสังคมของพื้นที่ตำบลหินฮาว อำเภอหล่มเก่าในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 3) เพื่อพัฒนาทุนทางสังคมในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอหล่มเก่า

โดยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดำเนินการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 15 คน ร่วมกับการใช้การสังเกตการณ์และการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร รวมทั้งใช้การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและทำการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกหมวดหมู่ พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาโดยยึดหลักตรรกะที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีควบคุมรับรู้บริบทของชุมชน

5.1 สรุปและอภิปรายผล

ลักษณะของทุนทางสังคมของตำบลหินฮาว พบว่า ทุนทางสังคมมีลักษณะเป็นทรัพย์สินร่วมมีสถานะหรือความเป็นอยู่อย่างไรในชุมชนนั้น เราไม่สามารถที่จะวัดเป็นปริมาณออกมาได้ ทั้งนี้เนื่องจากว่า โดยธรรมชาติแล้วทุนทางสังคมส่วนใหญ่มีสภาพเป็นนามธรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าเราจะไม่สามารถวัดปริมาณของทุนทางสังคมออกมาให้เห็นได้ ผู้วิจัยได้พยายามแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่สนับสนุนการมีอยู่ของทุนทางสังคมจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ โดยลักษณะทุนทางสังคมของชุมชนหินฮาว แบ่งได้เป็น 3 มิติ ได้แก่ มิติของความรู้ มิติของความดี และมิติของความรัก ดังนี้

มิติของความรู้ ประกอบด้วยความรู้และภูมิปัญญา และสมรรถนะของคนและผู้นำ ความรู้และภูมิปัญญาเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ซึ่งมีความรู้และภูมิปัญญาที่พบและมีความสำคัญ คือ ความรู้และภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ สมรรถนะของคนและผู้นำเป็นทุนทางสังคมที่มีความสอดคล้องกับความรู้และภูมิปัญญาที่ได้

กว่าไปแล้วก่อนนี้ โดยคนที่มีความรู้และภูมิปัญญาที่หมายถึงเป็นคนที่มีความสามารถนั่นเอง อีกทั้งคนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผู้นำในกลุ่มองค์กรนั้นๆ เราถือว่าทุนทางสังคมชนิดนี้เป็นนามธรรม เนื่องจากเราหมายถึงความรู้ ภูมิปัญญา และความเป็นผู้นำที่มีอยู่ในตัวบุคคล เพราะถ้าหากเป็นลักษณะของนามธรรมแล้วจะกลายเป็นทุนคนหรือทุนมนุษย์ที่เป็นหนึ่งในปัจจัยการผลิตในทางเศรษฐกิจทันที

มิติของความดี ทุนความดีบรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือแบบพฤติกรรมกฎเกณฑ์ หรือคตินิยมที่สังคมกำหนดไว้เป็น มาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติที่สังคมยอมรับว่าดีและถูกต้อง สำหรับบรรทัดฐานทางสังคมที่พบในชุมชนหินสาว คือการไปวัดในวันพระส่วนวันปกติไม่ได้ไปก็เพราะชาวบ้านต้องไปทำไร่นา สถาบันทางสังคม มีความหมายอยู่ สองความหมาย ความหมายแรก หมายถึงแบบอย่างพฤติกรรมที่ตั้งขึ้นและปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น ประเพณีต่างๆ ก็ถือว่ามีลักษณะเป็นสถาบันแต่จะกล่าวถึงในทุนทางสังคม “วัฒนธรรมและประเพณี” ในวิชาสังคมวิทยา จัดสถาบันต่างๆ เป็นประเภทใหญ่ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถาบันนันทนาการและสถาบันสื่อมวลชน วนความหมายที่สองหมายถึง องค์กรสาธารณะหรือกึ่งสาธารณะที่ตั้งขึ้นหรือได้รับมอบอำนาจให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม เช่น วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย สถาบันที่เลี้ยงเด็กกำพร้า โรงพยาบาล และโรงงาน ฯลฯ สำหรับสถาบันทางสังคมที่พบในชุมชนหินสาว ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันทางเศรษฐกิจ สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา ความเห็นอกเห็นใจ ต่างตอบแทน เอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน วัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมที่ดีของชุมชนการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกันในสังคม ส่วนประเพณีที่สำคัญของชุมชนได้แก่ งานเข้าพรรษาและออกพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโวในวันออกพรรษา

มิติด้านของความรัก มิติในด้านนี้ประกอบไปด้วย เครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และการเป็นพวกเดียวกันและความรักพวกพ้อง เครือข่ายทางสังคม เป็นทุนทางสังคมที่ถือว่าโดดเด่นที่สุดของชุมชน เนื่องจากในการศึกษาพบว่า ชุมชนหินสาวมีกลุ่มและเครือข่ายทางสังคมจำนวนมากที่มีความเข้มแข็ง มีผลงานงาน จนเป็นที่รู้จักในระดับต่างๆ และมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงานและท่องเที่ยว ซึ่งกลุ่มหลักที่เป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายทางสังคม คือ “กลุ่มทอผ้า” ของแม่ละม่อมที่ดำเนินงานร่วมกับกลุ่มทั้งภายในและภายนอกชุมชน ในลักษณะของเครือข่ายการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

สำหรับการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการจัดการทุนเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน นั้น พบว่า คนในชุมชนขาดความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ยังไม่มีความรู้ในเรื่องนี้มากนัก รู้

แต่เพียงว่าจะมีการรวมกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน การบริหารจัดการทุนทางสังคมของชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น การรวมกลุ่มต่างๆ การทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชน การมีคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อจัดการกองทุนออมทรัพย์ของหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมในการร่วมระดมความเห็นตลอดจนการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้านและการอนุรักษ์ปราชญ์ความรู้ของบรรพบุรุษ ชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการร่วมกลุ่มกันเป็นประชาคมอาเซียน ว่าร่วมกลุ่มกันแล้วจะได้หรือจะเสียผลประโยชน์อะไรบ้าง หรือมีสิทธิพิเศษอะไรบ้าง ข้อเสนอแนะกับความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน หน่วยงานของรัฐต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ว่าประเทศเราหรือชุมชนจะได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อะไรบ้าง

ส่วนการพัฒนาทุนทางสังคมในการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอหล่มเก่า พบว่าทุนทางสังคมบางอย่างที่ยังไม่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้หรือส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ทุนทางสังคม จากการสัมภาษณ์แหล่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีทุนทางสังคมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของอำเภอหล่มเก่าได้ เช่น การทอผ้าพื้นบ้าน บ้านที่ตั้งอยู่บนก้อนหิน บ้านของหิน

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการทุนทางสังคมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้ศึกษาขอเสนอแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- 1) ชุมชนควรมีการจัดการองค์ความรู้และทุนทางสังคมเพื่อการถ่ายทอดแก่คนรุ่นใหม่และนำมาเอาทุนทางสังคมออกมาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน
- 2) ชุมชนควรมีกิจกรรมเพื่อการพัฒนาและสร้างผู้นำด้านภูมิปัญญาแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่
- 3) ชุมชนควรมีการส่งเสริมและรณรงค์การให้ความรู้เรื่องสิทธิกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน และสร้างความรักและหวงแหนในท้องถิ่นของตนเอง
- 4) ชุมชนควรมีการร่วมมือกับหน่วยงานทางการศึกษาในการจัดให้มีหลักสูตรท้องถิ่นและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาในโรงเรียน เช่น พานักเรียนไปทำบุญทุกวันพระหรือมีกิจกรรมพัฒนาวัด เรียนวิชาพระพุทธศาสนาที่วัด เป็นต้น
- 5) รัฐหรือหน่วยงานในท้องถิ่นควรมีการทบทวนบทบาทของตนเองในการสนับสนุนกลุ่มองค์กรชุมชนเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและการเลือกปฏิบัติ

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) การศึกษาการก่อเกิดและการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่าง
ยั่งยืน
- 2) การศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและพัฒนา
เครือข่ายองค์กรชุมชน
- 3) การศึกษาการจัดการองค์ความรู้ของท้องถิ่นเพื่อพัฒนาผู้นำทางสังคม
- 4) การศึกษาลักษณะ โครงสร้างอำนาจและความขัดแย้งเพื่อการพัฒนาสังคมอย่าง
ยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ จินานุวัฒนา. การศึกษาเรื่องกระบวนการทุนทางสังคมในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ศึกษากรณีกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรชาวสวนคลองกระจง ตำบล คลองกระจง อำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- กนกวรรณ ดุจศรีแก้ว. การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืน ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านวังน้ำมอก อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- กมลวรรณ วรรณธนะ. ทุนทางสังคมกับการจัดการความรู้ชุมชนพึ่งตนเอง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.
- กวิพัฒน์ สุขแจ่ม. ทุนทางสังคมกับการแก้ไขปัญหาเสพติด กรณีศึกษาบ้านคลองจระเข้หน้า ตำบล เกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญต่อความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : ชัคเซสมิเดีย, 2543.
- โกสินทร์ ดอกบัว. ทุนทางสังคมกับการดำรงอยู่ของชุมชนชนบท กรณีศึกษา ชุมชนท่องเที่ยว ตำบล บางเจ้าฉ่า หมู่ที่ 8 บ้านยางทอง อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551
- จารุณี วงศ์สี. ทุนทางสังคมกับการจัดการขยะมูลฝอย กรณีศึกษาชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี, 2543.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2538.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ทุนทางสังคม. มติชนรายวัน, 31 กรกฎาคม, 2541.
- สมยศ นาวิการ. การบริหารเพื่อความเลิศ. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2533.
- สรลลิตา ศรีนวล. ความสัมพันธ์ระหว่าง ทุนทางสังคมกับความมั่นคงของมนุษย์ : กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2552.

- สุจิตรา ขานอก. กิจกรรมการขับเคลื่อนทุนในสังคมเพื่อการพัฒนา: กรณีศึกษาชุมชนสามัคคี เขต
วังทองหลาง กรุงเทพมหานคร. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม
และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- เสรี พงศ์พิศ. แนวคิด แนวปฏิบัติ ประสบการณ์ กองทุนหมู่บ้าน สวัสดิการชุมชน. กรุงเทพฯ :
ภูมิปัญญาไท, 2544.
- ณัฐภัทร สุนทรมีเสถียร . ทุนทางสังคมกับการจัดการวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษากลุ่ม
วิสาหกิจชุมชน ตำบลบางสน หมู่บ้านห้วยนอน ตำบลบางสน อำเภอประทิว จังหวัด
ชุมพร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552.
- ดร.รชนี เอมพันธุ์, สุทัศน์ วรรณเลิศ และเรณูกา รัชโน. คู่มือการจำแนกเขตท่องเที่ยวเชิง
นิเวศ โดยหลักการช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
2547.
- เดชา ไต้สูงเนิน . รายงานศึกษาอิสระการบริหารจัดการท่องเที่ยวเกษตรศึกษาเฉพาะกรณี : บ้าน
ม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ . การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบาย
สาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล. บรรณาธิการ, 2527.
- ทองยูน บุตรโสภาก . การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาทำดำน
โฮมสเตย์ ตำบลหินตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.
- เทียน พงศ์วิริยะศิริ . การนำทุนทางสังคมมาใช้ในการพึ่งตนเองในระดับชุมชน ศึกษากรณีชุมชน
แห่งหนึ่ง ในเขตอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2550.
- ประเวศ วะสี . ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม.
กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน, 2544.
- ประเวศ วะสี . ปาฐกถาพุทธทาสภิกขุมหาเถระ ครั้งที่ 1 ธรรมิกสังคม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร . กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ . วาทกรรมทุนทางสังคม : กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการใน
บริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ. 2540–2546). วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

- พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ . ชาวบ้านกับช่องทางประกอบธุรกิจท่องเที่ยว: แนวคิดในการ
จัดตั้ง สหกรณ์บริการนำเที่ยวชมธรรมชาติแนวอนุรักษ์กาญจนบุรี จำกัด (ส.บ.อ.ก.)
สหกรณ์บริการนำเที่ยวแนวอนุรักษ์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ปกเกล้า, 2538.
- พระมหาประสิทธิ์ ญาณปทีโร (แก้วศรี) . ทูทางสังคมและการนำทูทางสังคมมาใช้เพื่อ
การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนศึกษากรณีชุมชนบ้านห้วยแคร้ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย.
ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.
- พระมหาอภิเดช เนตรวิลา . ลักษณะของทูทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้
เข้มแข็ง : ศึกษากรณีบ้านหนองโสกณ อำเภอมีนบุรี จังหวัดขอนแก่น . ภาคนิพนธ์
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2549.
- พระระวี สีเหลืองสวัสดิ . การศึกษาทูทางสังคมจากมุมมองแบบไทย. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- พัฒน์ บุญรัตนพันธ์ . การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2 .
กรุงเทพฯ : เลิฟและลิฟเพรส, 2549.
- พัทธา สายหู . กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- พิชาย รัตนดิกล ฌ ภูเก็ต . องค์การและการบริหารจัดการ. นนทบุรี : ซิงค์ บียอนด์ บู้ค, 2553.
- ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง . ทูทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชน
เมือง : ศึกษากรณี หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว .
ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2547.
- มิศรา สามารถ. รายงานผลการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหาร
จัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2543.
- ขงยุทธ บุราสิทธิ . เทคนิคการกระตุ้นชาวบ้านให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน.
วารสารพัฒนาชุมชน, 29 (ธันวาคม) : หน้า 41-46, 2533.
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2545. เอกสารประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้
สุพรรณิ ไชยอำพร . ทูทางสังคม ทางเลือกทางรอดของสังคมที่ทำทายนักพัฒนา. วารสารพัฒนา
สังคม. 7 (ธันวาคม) : 48-61, 2546.
- สุพานิ ศฤษฎ์วานิช . พฤติกรรมองค์กรสมัยใหม่ : แนวคิด และทฤษฎี. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ด
ยูเคชั่น, 2549.

สุรพันธ์ ฉันทแดนสุวรรณ . องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : จุดทอง, 2550.

อมรา พงศาพิชญ์. ประชาสังคมและทุนทางสังคมกับงานวิจัยของสถาบัน. 2543.ค้นวันที่

23 มกราคม 2554 จาก <http://www.cusri.chula.ac.th/action/pdfs/action005.pdf>

(เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

อมรา พงศาพิชญ์ . มุมมองเรื่อง “ทุนทางสังคม” “ทุนวัฒนธรรม” และ “ทุนมนุษย์” ใน

บริบทของวิกฤติเศรษฐกิจกลางสังคมผลกระทบทางสังคม. สรุปผลการสัมมนาวิชาการ

ทุนทางสังคม : มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ, บัณฑิต พรหมพักพิง และศุวิทย์ ชีร

ศาสตร์. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, หน้า 8-67. 2543 .

อำนาจ ชีระวนิช . การจัดการ. กรุงเทพฯ : ซี. วี. แอล. การพิมพ์, 2547.

อุดม ทুমไฉลิต . การจัดการ. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒน

บริหารศาสตร์, 2554.